

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО, ШУМАРСТВО И
ВОДОСТОПАНСТВО
ТЕЛО ЗА УПРАВУВАЊЕ СО ИПАРД

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ИПАРД
ПРОГРАМАТА
2021-2027 ЗА 2023 И 2024

(во согласност со Член 61 од секторскиот договор)

јуни, 2025

Содржина:

1. Кратко резиме.....	6
2. Измени во општите услови за спроведување на ИПАРД Програмата 2021-2027	7
2.1 Политичка и институционална рамка.....	7
2.2 Макроекономска состојба.....	8
2.3 Демографска состојба	11
2.4 Земјоделско производство и економија.....	12
2.5 Промени во националните и секторски политики	21
2.6 Шеми на национална поддршка	22
3. Оцена на напредокот во спроведување на целите, приоритетите, мерките и групите на инвестиции.....	24
3.1 Резиме на стратешката рамка на ИПАРД Програмата 2021-2027.....	24
3.2 Анализа на напредокот во спроведувањето по мерки	25
3.2.1 Мерка 1 – Инвестиции во физички средства на земјоделски стопанства.....	25
3.2.2 Мерка 3 – Инвестиции во физички средства за преработка и маркетинг на земјоделски и рибни производи.....	29
3.2.3 Measure 7 – Диверзификација на фарма и развој на бизниси	30
3.3 Географска анализа на спроведувањето на ИПАРД Програмата	31
4. Преземени активности за подобрување на квалитетот и ефикасноста на спроведувањето на ИПАРД Програмата.....	35
4.1 Преземени активности од страна на Телото за управување со ИПАРД	35
4.2 Преземени активности од страна на НАО и УС	38
4.3 Преземени активности од страна на ИПАРД Агенцијата	43
4.4 Извештај за работата на Комитетот за следење на ИПАРД	46
4.5 Евалуација на ИПАРД Програмата	47
4.6 Користење на техничка помош	47
4.7 Активности за вклучување на засегнатите страни во спроведувањето на ИПАРД.....	48
4.8 Обезбедување на публицитет и информации за спроведувањето на планот за комуникација	49
5. Финансиски табели кои ги покажуваат трошоците на Унијата, националните и вкупните трошоци по мерка и сектор.....	52
6. Координација на ИПАРД фондовите со национални фондови, други ИПА компоненти, МФИ и донаторска поддршка	54
a. Механизми и активности за координација на ИПАРД	54
b. Комплементарност на ИПАРД помошта со национално финансирање	54
c. Комплементарност на ИПАРД помошта со останатите ИПА компоненти.....	54
d. Комплементарност на ИПАРД поштта со останати МФИ и донаторска поддршка	55
7. Заклучоци од спроведувањето во 2023 и 2024 година.....	56

Листа на табели:

Табела 1: Главни макроекономски показатели.....	10
Табела 2: Дел од популацијата над 65 години (во%).....	11
Табела 3: Земјоделски површини по категории на користење во 000 хектари	13
Табела 4: Број на земјоделски стопанства и расположлива површина по стопанство	14
Табела 5: Ожнеана површина под житни култури во хектари.....	14
Табела 6: Ожнеана површина под сточна храна во хектари.....	15
Табела 7: Ожнеана површина под индустриски култури во хектари.....	15
Табела 8: Набрана површина под градинарски култури во Ха.....	15
Табела 9: Производство на овошје во тони.....	16
Табела 10: Лозови насади (површина) и производство на грозје (вклучително и трпезно)	16
Табела 11: Број на грла	16
Табела 12: Производство на месо во тони	16
Табела 13: Производство на млеко во 000 литри.....	16
Табела 14: Просечна нето плата по вработен во €	17
Табела 15: Вработени во земјоделство, шумарство и рибарство	17
Табела 16: Трговија и трговија со земјоделски и рибни производи 2019-2024 (во милиони €).....	18
Табела 17: Суми на поддршка (во милиони €) преку Програмата за финансиска поддршка	22
Табела 18: Суми на поддршка (во милиони €) преку Програмата за поддршка на органско производство.....	22
Табела 19: Суми на поддршка (во милиони €) преку Програмата за интервентен фонд во земјоделството	22
Табела 20: Суми на поддршка (во милиони €) преку Програмата за рурален развој.....	23
Табела 21: Буџет на ЕУ придонес по мерки (2021-2027), во €.....	24
Табела 22: Преглед на барања по приоритетен сектор во мерка 1	27
Табела 23: Преглед на барања по приоритетен сектор во мерка 3	29
Табела 24: Преглед на барања по приоритетен сектор во мерка 7	30
Табела 25: Преглед на барања по општини.....	33
Табела 26: Финансико спроведување на ИПАРД Програмата 2021-2027	52
Табела 27: Годишни исплати кон корисници во 2024.....	52
Табела 28: Кумулативни исплати кон корисници	53
Табела 29: Финансиски перформанс (јавни трошоци (ЕУ + национални трошоци) во однос на последно одобрен финансиски план на Програмата).....	53

Листа на прикази:

Приказ 1: Структура на вкупната популација по старосни групи во 2010 и 2021	11
Приказ 2: БДП во земјоделството по региони, 2022	13
Приказ 3: Развој на македонската трговија со земјоделски и прехрамбени производи во периодот 2019-2024 со линија на тренд.....	18
Приказ 4: Преглед на податоци за извоз, увоз и трговски биланс со ЕУ-28 за периодот 2019-2024 со линија на тренд.....	20
Приказ 5: Преглед на барања по вредност на инвестиција во мерка 1	25
Приказ 6: Поделба по произведен капацитет на барателите во секторот за растително производство:	26
Приказ 7: Преглед на барања по тип на инвестиции во мерка 1.....	28
Приказ 8: Преглед на барања по вредност на инвестицијата во мерка 3.....	29
Приказ 9: Преглед на барања по тип на инвестиција во мерка 3.....	30
Приказ 10: Преглед на барања по вредност на инвестицијата во мерка 7.....	30
Приказ 11: Преглед на барања по тип на инвестиции во мерка 7	31
Приказ 12: Преглед на барања по статистички региони.....	32
Приказ 13: Преглед на вкупни јавни трошоци по статистички региони.....	32

Листа на кратенки

Чл.	Член
БП	Бизнис План
ГД АГРИ	Генерален Директорат за земјоделство и рурален развој
ЕК	Европска Комисија
ЕУ	Европска Унија
ЕРЗС	Единствен регистар на земјоделски стопанства
БДП	Бруто домашен производ
БДВ	Бруто додадена вредност
Ха	Хектари
ИПАРД	Инструмент за претпристапна помош за рурален развој
ИПАРД Агенција	Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и рурален развој
ТУ со ИПАРД	Тело за управување со ИПАРД
М 1	Инвестиции во физички средства на земјоделски стопанства - Мерка 1,
М 3	Инвестиции во физички средства за преработка и маркетинг на земјоделски и риболовни производи - Мерка 3
М 7	Диверзификација на фармите и развој на бизнисот - Мерка 7
М 9	Техничка помош - Мерка 9
МАФА	Повеќегодишен договор за финансирање
МАФФ	Повеќегодишна рамка за финансирање
МЗШВ	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство
МК	Комитет за следење на ИПАРД 2014-2020
МИПД	Повеќегодишен индикативен плански документ
МФ	Министерство за финансии
МЖСПП	Министерство за животна средина и просторно планирање
УС	Управувачка структура
НАО	Национален службеник за авторизација
НБРСМ	Национална банка на Република Северна Македонија
АПРЗ	Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството
НСЗРР 2014-2020	Национална стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020
НВО	Невладини организации
НФ	Национален фонд
Бр.	Број
УЈП	Управа за јавни приходи
СД	Секторски договор
ДЗИ	Државен земјоделски инспекторат
ДЗС	Државен завод за статистика
ВЈТ	Вкупно јавни трошоци
ТПП	Технички предлог проект

Предговор

Годишниот извештај за спроведување на ИПАРД Програмата 2021-2027 е подготвен во согласност со член 61 од секторскиот договор: Извештајот, по преглед и одобрување од страна на Комитетот за следење на ИПАРД 3, ќе биде испратен до **НИПАК за поднесување до Комисијата**, со копии до НАО и Ревизорското Тело.

Како што е наведено во член 61(1) од секторскиот договор, до 30 јуни секоја година по целосна календарска година од спроведувањето на ИПАРД 3 Програмата, Телото за управување со ИПАРД ќе го достави извештајот за спроведување на ИПАРД 3 во 2024 година до 30 јуни 2025 година во согласност со условите утврдени со секторскиот договор. Активностите за подобрување ги опфаќаат аспектите на спроведувањето на Програмата од 2021 година па наваму.

Географската примена на ИПАРД Програмата 2021-2027 се однесува на целата територија на Република Северна Македонија.

1. Кратко резиме

ИПАРД 3 Програмата беше подготвена од страна на ТУ со ИПАРД и усвоена со одлука на Европската Комисија Ц(2022) 1538 на 09.03.2022 година. Програмата обезбедува поддршка преку осум мерки (од кои четири беа акредитирани во програмскиот период 2007-2013 година):

- Мерка 1 - Инвестиции во физички средства на земјоделски стопанства,
- Мерка 3 - Инвестиции во физички средства за преработка и маркетинг на земјоделски и рибни производи;
- Мерка 4 - Мерка за агро-еколошки-климатски и органско земјоделство (правото на управување сè уште не е доделено),
- Мерка 5 - Имплементација на стратегии за локален развој - LEADER пристап (правото на управување сè уште не е доделено);
- Мерка 6 - Инвестиции во рурална јавна инфраструктура (правото на управување сè уште не е доделено);
- Мерка 7 - Диверзификација на фарми и развој на бизниси,
- Мерка 9 - Техничка помош,
- Мерка 10 - Советодавни услуги (правото на управување сè уште не е доделено).

До крајот на 2024 година, Програмата беше изменета двапати. Првата измена на Програмата беше одобрена со одлуката на Комисијата Ц(2023) 3925 во јуни 2023 година. Втората измена на Програмата беше во јуни 2024 година, усвоена со одлуката на Комисијата Ц(2024) 4519. Причините и предлозите за измени се разработени во дел 4.1 од овој извештај.

Максималните износи на придонесот на Европската Унија за спроведување на ИПАРД 3 Програмата се:

Година	Индикативна сума						
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Вкупно	7,000,000	8,000,000	12,000,000	15,000,000	17,000,000	18,000,000	20,000,000

Спроведувањето на Програмата започна во септември 2023 година, кога беше објавен јавниот повик 01/2023. Оттогаш, беа објавени уште два јавни повици.

Искуството стекнато за време на спроведувањето на ИПАРД 2 Програмата и од објавените повици за ИПАРД 3, покажува дека засегнатите страни во македонскиот земјоделски и рурален сектор имаат висок интерес за користење на можностите на ИПАРД Програмата. Придонесот на ЕУ за поднесени проекти е повеќе од 3 пати поголем од средствата достапни во Програмата.

Со цел да се следи ефективноста и квалитетот на спроведувањето на ИПАРД 3 Програмата и да се постигнат целите на Програмата, со одговорности опишани во член 53 од рамковниот договор за финансиско партнерство и член 54 од секторскиот договор, во февруари 2023 година беше формиран Комитет за следење на ИПАРД 3. Составот на комитетот беше ажуриран во ноември 2024 година, во согласност со измените на Законот за органите на државната управа што се случија во средината на 2024 година. Во декември 2024 година, комитетот го одржа својот четврти состанок.

2. Измени во општите услови за спроведување на ИПАРД Програмата 2021-2027

2.1 Политичка и институционална рамка

Северна Македонија доследно ја следи својата политичка посветеност кон стратешката цел за интеграција во ЕУ и својата амбиција да напредува во пристапните преговори. По првата Меѓувладина конференција за пристапни преговори на 19 јули 2022 година, скрининг сесиите за сите шест кластери беа завршени на 7 декември 2023 година.

Од политичка перспектива, изминатата 2024 година беше обележана со два изборни циклуса, претседателски и парламентарен. Изборите беа квалификувани како задоволителни и следствено во мај 2024 година земјата доби нов претседател, а во јуни 2024 година нова влада.

Еден од првите реформски чекори на новата влада во јуни 2024 година беше изменување и дополнување на Законот за организација и работа на органите на државната управа, што донесе подобрувања со разјаснување на линиите на одговорност, воведување проценки на влијанието за создавање нови државни органи и намалување на бројот на примарни буџетски корисници. Измените на Законот ќе овозможат одвојување на функцијата за креирање политики од една страна и функцијата за контрола и инспекција од друга страна. Имено, телото кое креира политики и прописи и/или издава одобренија, дозволи, лиценци итн, не треба самото да врши инспекциски надзор, односно да има инспекциска функција. Други поврзани принципи врз основа на кои беа развиени конкретните предлози се:

1. „Едно министерство - еден инспекторат“, што значи поврзување на неколкуте инспекциски служби кои имаат статус на органи во рамките на истото министерство;
2. Одвојување на инспекциските служби со статус на организациски единици од рамките на министерствата или другите органи на државната управа;
3. Укинување на дел од инспекторатите со недоволен капацитет и префрлање на функцијата на друг сроден инспекторат;
4. Консолидирање на инспекциските служби (спојување, аквизиција) во случаи каде што постои сличност, комплементарност или преклопување на надлежностите.

Со овие измени, институцијата одговорна за процесот на интеграција во ЕУ, Секретаријатот за европски прашања, се воспоставува како Министерство за европски прашања.

Институционалната рамка за спроведување на ИПАРД програмата 2014-2020 остана непроменета. Следните органи и одговорни тела се назначени за управување и спроведување на Програмата:

- УС е одговорна за задачите на финансиско управување со помошта во рамките на ИПА, под одговорност на НАО (одговорности наведени во член 7 од Секторскиот договор). Конкретно, УС е задолжена за организирање на банкарските сметки, барање средства од Комисијата, овластување трансфер на средства од Комисијата до оперативните структури или до крајните корисници и финансиското известување до Комисијата.

- Главните функции и одговорности на Телото за управување со ИПАРД се наведени во член 8 од Секторскиот договор и се фокусираат на мониторинг, евалуација, известување, координација и публицитет на ИПАРД Програмата.
- ИПАРД Агенцијата (одговорности наведени во член 9 од Секторскиот договор) ќе ги извршува, меѓу другото, следните задачи за спроведување и плаќање:
  - а. договарање на тендерски постапки, постапки за доделување грант, склучување договори што следува, и плаќање на и поврат на средства од, конечниот корисник
  - б. обезбедување дека НАО, Националниот фонд и Телото за управување со ИПАРД ги добиваат сите информации потребни за нивно извршување на нивните задачи;
  - в. избирање и проверка на операциите во согласност со критериумите и механизмите што се применуваат на ИПАРД програмите и усогласување со релевантните правила на Заедницата и националните правила;
  - г. спроведување на проверки за да се осигура дека декларираниите трошоци навистина се направени во согласност со важечките правила, производите или услугите се испорачани во согласност со одлуката за одобрување и дека барањата за плаќање од страна на крајниот корисник се точни. Овие проверки ги опфаќаат финансиските, административните, техничките и физичките аспекти на операциите, како што е соодветно;
  - д. објавување на повици за барања и објавување на условите за прифатливост;
  - ѓ. проверка на барањата за одобрување на проекти во однос на условите и условите за подобност и усогласеност со договорите вклучувајќи, каде што е соодветно, одредби за јавни набавки;
  - е. утврдување на договорните обврски во писмена форма помеѓу ИПАРД Агенцијата и крајните корисници, вклучувајќи информации за можни санкции во случај на непочитување на тие обврски и, каде што е потребно, издавање одобрение за започнување со работа;
  - ж. извршување на проверки на лице место за да се утврди прифатливоста пред и по одобрувањето на проектот;
  - з. последователни активности за да се обезбеди напредок на проектите што се спроведуваат;
  - с. известување за напредокот на мерките што се спроведуваат според индикаторите;
  - и. обезбедување дека крајниот корисник е запознаен со придонесот на Заедницата во проектот;

Во однос на институционалниот капацитет, не е постигнат значителен напредок во зголемувањето на персоналот во ИПАРД Агенцијата и Телото за управување со ИПАРД. Прашањето за човечки капацитет особено се одразува на доверување на нови мерки во Програмата (мерка на инвестиции во рурална јавна инфраструктура), а со тоа и на апсорпција на средства од ИПАРД Програмата.

2.2 Макроекономска состојба

Во однос на економското управување, владата започна со работа на клучни реформи. Беше формиран **новиот Фискален совет**, и покрај некои пречки во регрутирањето, а беа усвоени и неговиот правилник и статuti. Во Министерството за финансии беше формиран нов оддел за управување со јавни инвестиции, но

неговото работење сè уште е попречено од проблеми со персоналот и ИТ. Владата постепено укина одредени нецелни мерки за поддршка на енергијата и, на крајот на 2023 година, усвои некои реформи на пазарот на електрична енергија, вклучително и постепено намалување на регулираниот пазар, за кои се очекува да доведат до помало фискално оптоварување. Парламентот усвои измени на неколку даночни закони, намалувајќи ги даночните расходи и проширувајќи ја приходната основа. Покрај фискалните реформи, владата презеде чекори за справување со неформалната економија и промовирање инвестиции во енергетска ефикасност. Исто така, донесе три клучни закони за образование и ги зајакна активните политики на пазарот на трудот. Северна Македонија ги исполни условите за политиката поврзани со првата рата (50 милиони евра) од макрофинансиската помош на ЕУ, која беше исплатена во мај 2024 година. Во јануари, ММФ го заврши првиот преглед на линијата за претпазливост и ликвидност (PLL), што им дава на властите пристап до околу 200 милиони евра.

Постпандемското економско закрепнување остана слабо. Годишниот **раст на БДП** се намали на околу 1% во 2023 година, во споредба со 2,2% во 2022 година, поради слабата домашна побарувачка. Бруто-индустријата на капитал нагло се намали, главно како резултат на намалувањето на залихите. Растот на потрошувачката на домаќинствата забави и покрај тоа што беше поттикнат од растот на платите, дознаките и владината поддршка. Надворешниот биланс даде голем позитивен придонес кон економскиот раст, бидејќи увозот на стоки и услуги нагло се намали, во услови на пад на глобалните цени на енергијата.

Во првата половина од 2024 година, БДП се зголеми за 1,8% во просек, главно поради стрмниот пад на увозот, компензирајќи го истовременото намалување на извозот. Домашната побарувачка остана слаба, при што растот на потрошувачката на домаќинствата дополнително забави, на 1,4% во просек, по зголемување од 2,4% во 2023 година, додека позитивниот придонес од инвестициите во голема мера ги одразуваше базните ефекти. Конвергенцијата со нивоата на приходи во ЕУ остана бавна, при што реалниот БДП по глава на жител се зголеми од 37% од просекот на ЕУ-27 во 2017 година на 43% во 2021 година, а потоа постепено се намали на 41% во 2023 година.

Инфлацијата забави, дозволувајќи ѝ на централната банка да престане со затегнување на монетарната политика. Годишната инфлација достигна врв во октомври 2022 година на 19,8% и постепено се повлече во 2023 година, поради глобалното нивелирање на цените на храната и енергијата и затегнувањето на монетарната политика. Просечната годишна инфлација се намали од 9,6% во 2023 година на 3,8% во просек во првата половина од 2024 година, паѓајќи на 2,2% во август.

Јавниот долг дополнително се зголеми во текот на извештајниот период и иако е сè уште релативно висок, неговата структура претставува низок ризик. Во 2023 година, коефициентот на јавниот долг се зголеми за 3 пп во споредба со крајот на 2022 година. Тој изнесуваше 62,1% од БДП, што е значително над нивото од пред пет години (48,4%). Зголемувањето главно го одразува зголемувањето на долгот на општата влада во овој период (+12,7 пп), а остатокот се должи на повисокиот долг на претпријатијата од јавниот сектор кои ги финансираат големите владини проекти за енергетска и транспортна инфраструктура.

Табела 1: Главни макроекономски показатели

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
БДП во милиони €	10.691	11.210	10.797	11.760	12.042	13.582	/
БДП по глава на жител во €	5.147	5.399	5.201	6.403	6.556	7.422	/
Стапка на раст на БДП (во %)	2,9	3,9	-4,7	4,5	2,84	2,1	/
Инфлација (in %)	0,9	0,4	2,3	4,9	18,7	3,6	4,4
Просечен курс (денар/€)	61,51	61,51	61,67	61,63	61,62	61,45	61,56
Стапка на невработеност (in %)	20,6	17,1	16,2	15,4	14,4	13,1	/
Извоз на добра и услуги во мил. €	5.872	6.433	5.778	6.923	8.301	8.323	7.781
Увоз на добра и услуги во мил. €	7.676	8.441	7.595	9.638	12.131	11.148	11.062
Трговски биланс во мил. €	-1.804	-2.008	-1.817	-2.715	-3.830	-2.825	-3.281
Трговски биланс во % од БДП	-16,9	-17,8	-16,7	-22,9	-28,9	-19,4	/

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), Народна банка на Република Северна Македонија (НБРСМ)

Според проценетите податоци, стапката на раст на бруто домашниот производ (БДП) во четвртиот квартал од 2023 година изнесувала 0,9%. Во овој квартал од 2023 година, поголемо зголемување е забележано во секторите: F - Градежништво за 5,5% и K - Финансиски и осигурителни дејности за 3,5%. Во четвртиот квартал од 2023 година, финалната потрошувачка на домаќинствата, вклучувајќи ги и непрофитните институции што им служат на домаќинствата, се зголемила за 5,8% номинално, а нејзиното учество во структурата на БДП изнесувало 70,9%. Во истиот период, извозот на стоки и услуги се зголемил за 0,1% номинално, додека увозот на стоки и услуги се намалил за 5,3%.

Намалувањето на стапката на невработеност во последните години се должи на повеќе фактори: мерки за стимулирање на вработувањето, политиката на привлекување странски директни инвестиции, како и зголемената емиграција (особено кај младата популација). Поддршката на платите и стимулирањето на потрошувачката, особено на домашните производи, беа едни од главните мерки за поддршка за време на кризата. Воведувањето на Законот за минимална плата (18.000 денари во март 2022 година) и нејзиното зголемување за три пати (24.400 денари во март 2025 година), меѓу другите фактори, доведе до зголемување на просечната плата во земјата (43.053 денари во март 2025 година). Законот за минимална плата се однесува и на вработените во приватниот сектор и на вработените во јавниот сектор.

Според податоците на Државниот завод за статистика, индексот на обемот на индустриското производство во јануари 2024 година, во споредба со јануари 2023 година, изнесуваше 102,8.

Индустриското производство во секторот рударство и вадење камен во јануари 2024 година, во споредба со јануари 2023 година, е намалено за 14,2%, во секторот преработка е зголемено за 8,1%, додека во секторот снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација е намалено за 21,7%.

Зголемувањето во секторот производство најмногу се должи на зголеменото производство во одделите, производство на прехранбени производи, производство на пијалоци, производство на текстил, производство на хемикалии и хемиски производи, производство на основни фармацевтски производи и фармацевтски препарати, производство на гумени и пластични производи, производство на основни метали, производство на фабрикувани метални производи, освен машини и опрема, производство на електрична опрема и производство на моторни возила, приколки и полуприколки.

Индустриското производство по главни индустриски групи во јануари 2024 година, во споредба со јануари 2023 година, е поголемо кај енергијата за 19,7% и капиталните добра за 41,2%, но помало кај интермедијарните добра, освен енергијата за 13,0%, трајните производи за широка потрошувачка за 26,7% и нетрајните производи за широка потрошувачка за 6,8%.

2.3 Демографска состојба

Вкупното попишано население е 2.097.319 лица. Вкупното резидентно население е 1.836.713 лица. Вкупното нерезидентно население, кое ги вклучува македонските државјани отсутни во странство повеќе од 12 месеци и странците привремено присутни во Република Северна Македонија помалку од 12 месеци, е 260.606 лица вклучени во Пописот. Бројот на лица за кои податоците се земени од административни извори е 132.260 или 7,20% од резидентното население. Бројот на странци привремено присутни во Република Северна Македонија помалку од 12 месеци е 1.674 лица. Во вкупното резидентно население на Република Северна Македонија, 50,4% се жени, а 49,6% се мажи. Според старосната структура, најголем процент од населението, 7%, се во возрасната група од 40 до 44 години.

Во однос на старосната структура, Македонското население старее. Во периодот од 2008 до 2021 година, учеството на младото население (0-14 години) во вкупното население се намали од 18,1% на 16,9%, додека учеството на постарото население (65 и повеќе) се зголеми од 11,5% на 17,1%.

Табела 2: Дел од популацијата над 65 години (во%)

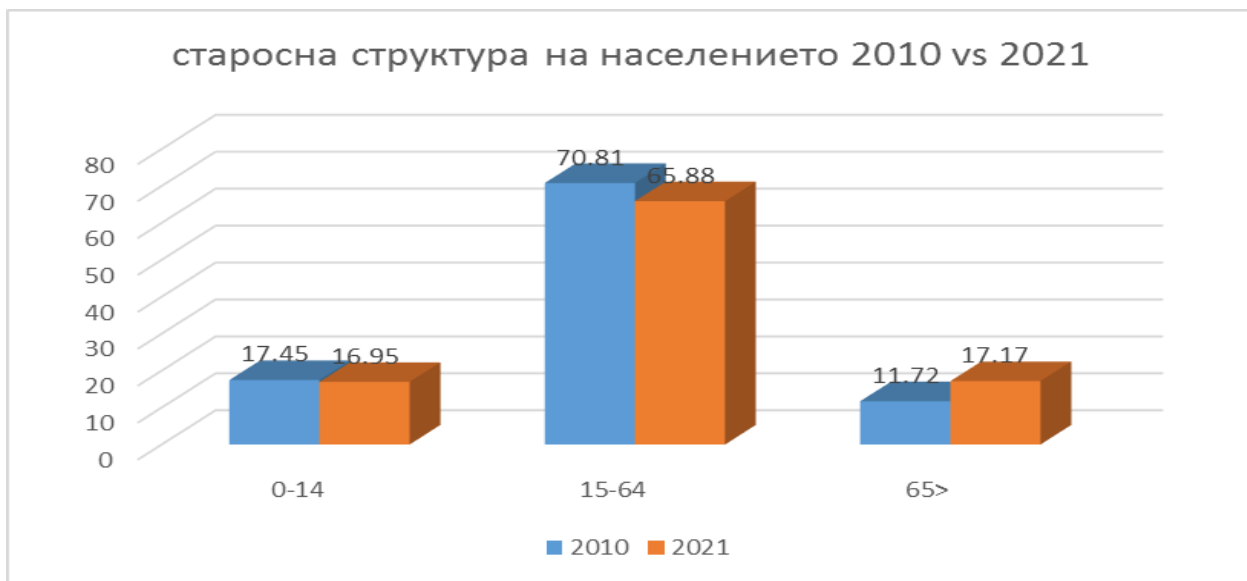
Година	Вкупно	Вардар	Источен	Југозапад	Југоисток	Пелаго нија	Полог	Североисток	Скопје
2008*	11,4	12,6	12,2	10,5	11,7	15,2	8,3	10,8	11,5
2016*	13,1	14,4	15,0	11,5	13,5	15,9	9,1	12,2	14,0
2018*	13,9	15,3	16,1	12,2	14,3	16,6	9,6	12,9	14,8
2019*	14,5	16,0	17,1	12,8	15,1	17,2	10,1	13,5	15,3
2021	17,2	18,5	21,0	16,9	18,9	19,7	13,0	16,2	16,7

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), пресметки на МЗШВ 2021.

* проценети податоци

Демографските индикатори на регионално ниво покажуваат разлики што укажуваат на диспропорција во територијалната распределба на населението. Скопскиот регион, како најгусто населен, има речиси десет пати поголема густина од Вардарскиот регион, кој е најмалку густо населен. Исто така, постојат разлики во старосната структура на населението. Најголем удел на младо население (0-14 години) е регистриран во Скопскиот, Полошкиот и Североисточниот регион, додека најголем удел на старо население (65+ години) е забележан во Пелагонискиот, Вардарскиот и Источниот регион. Показателите за просечната возраст на населението, исто така, ја потврдуваат оваа состојба.

Приказ 1: Структура на вкупната популација по старосни групи во 2010 и 2021

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС) 2023

ИПАРД Програмата 2014-2020 немаше посебно влијание врз развојот на демографската состојба во извештајниот период. Напротив, демографската состојба негативно влијае врз земјоделството и руралниот развој. Недостатокот на квалификувана работна сила за потребите на странските инвеститори чии инвестиции се наоѓаат во индустриските зони низ целата земја е особено забележлив. Земјоделците се жалат на недостиг на работна сила, особено за берба на овошје. Исто така, недостатокот на млад и образован кадар негативно се одразува врз способноста за администрирање на локално ниво. Многу од одговорностите на локалните самоуправи не можат ефикасно да се управуваат поради недостаток на соодветен кадар во малите општини.

2.4 Земјоделско производство и економија

Од 2013 година, земјоделството, заедно со ловот, шумарството и рибарството, стана петти најголем сектор во вкупниот бруто домашен производ (БДП) на земјата, намалувајќи го својот удел во БДП од 10,1 во 2014 година на 6,6 во 2023 година. Ова главно беше предизвикано од зголемувањето на другите сектори во БДП на земјата и губењето на квалификувана работна сила во земјоделскиот сектор.

Падот на уделот на земјоделството, заедно со ловот, шумарството и рибарството низ годините:

Година	2019	2020	2021	2022	2023
Удел на земјоделство во БДП	8,1	8,6	7,1	7,3	6,6

Сектори со поголем удел во вкупниот бруто домашен производ (БДП) во 2023 година од земјоделството, ловот, шумарството и рибарството:

- Трговија на големо и мало; поправка на моторни возила и мотоцикли; транспорт и складирање; сместувачки и угостителски дејности (18,9%),
- Рударство и вадење камен, производство, снабдување со електрична енергија, гас и вода, канализација, управување со отпад, активности за санација (17,2%),
- Јавна администрација и одбрана; задолжително социјално осигурување; образование; дејности за човеково здравје и социјална работа (11,9%),
- Дејности со недвижности (11,2%),

Економски сметки и вредност на земјоделско производство

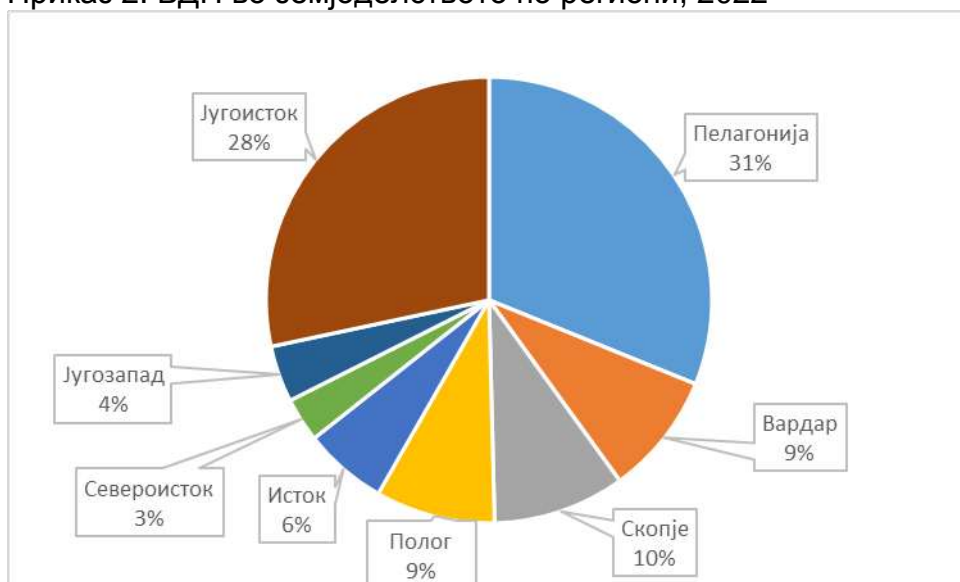
Според податоците на Државниот завод за статистика, бруто додадената вредност во земјоделството за 2022 година изнесува 57.298 милиони денари и во споредба со 2021 година номинално е зголемена за 22,5%.

Растековното производство, кое учествува со 72,9% во вкупното производство, е зголемено за 20,2% во споредба со 2021 година. Производството на добиток, кое учествува со 18,7% во вкупното производство, е зголемено за 18,6% во споредба со 2021 година.

Интермедијарната потрошувачка бележи зголемување од 10,1% во 2022 година во споредба со 2021 година.

Во 2022 година, номиналниот приход во земјоделството од фактори на производство по единица труд е зголемен за 62,6%, додека реалниот приход во земјоделството од фактори на производство е зголемен за 56,3%.

Приказ 2: БДП во земјоделството по региони, 2022

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), регионални сметки во земјоделството 2022.

Земјоделско земјиште и структура на фарми

Според податоците на Државниот завод за статистика, обработливото земјиште во 2024 година опфаќало површина од 506.586 хектари. Во однос на обработливото земјиште, забележано е намалување кај обработливото земјиште и градините за 2% и кај лозјата за 1,7% и зголемување кај овоштарниците за 3,1%.

Во истиот период, регистрирано е зголемување на производството на компири за 9,0% и на краставици за 3,6%. Меѓу другите култури, поголемо намалување е забележано кај оризот за 6,9%, сончогледот за 10,2% и луцерката за 6,7%.

Поради поволните климатски услови во 2024 година, во споредба со 2023 година, забележано е значително зголемување на производството кај сите овошја. Најголемо зголемување на производството е забележано кај јабоката за 59,1% и црешите за 41,0%.

Табела 3: Земјоделски површини по категории на користење во 000 хектари

2019	2020	2021	2022	2023	2024
------	------	------	------	------	------

Земјоделско земјиште	1.264	1.262	1.260	1.260	1.260	1.241
– Обработено земјиште	520	517	517	514	514	506
– Обработено земјиште	419	416	417	416	416	408
– Овоштарници	17	17	17	17	16	17
– Лозови насади	24	24	24	24	22	22
– Ливади	60	60	60	60	59	60
Пасишта	744	744	743	741	735	734
Мочуришта, бари и рибници	1	1	1	1	1	1

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), Соопштение за вести, Земјоделски површини и растително производство, 2025.

Табела 4: Број на земјоделски стопанства и расположлива површина по стопанство

	Број на земј.стоп.	Вкупно искористено земј.земјиште Ха	Вкупно искористено земј.земјиште Ха
Вкупно	178.125	366.462	2,0
Индивидуални земј. производители	177.845	311.277	1,75
Правни лица	280	55.185	197,1

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2016

Според податоците од Државниот завод за статистика, бруто додадената вредност во земјоделството за 2023 година изнесувала околу 830 милиони евра и во споредба со 2022 година номинално се намалила за 11,0%.

Производството на растителни култури, кое учествува со 71,6% во вкупното производство, се намалило за 8,0% во споредба со 2022 година. Производството на добиток, кое учествува со 17,9% во вкупното производство, се намалило за 10,1% во споредба со 2022 година.

Интермедијарната потрошувачка забележа зголемување од 0,2% во 2023 година во споредба со 2022 година.

Во 2023 година, номиналниот приход во земјоделството од фактори на производство по единица труд се намалил за 5,9%, додека реалниот приход во земјоделството од фактори на производство регистрирал намалување од 6,0%.

Земјоделско производство

Структурата на производството на култури во земјата е поделена на пет главни групи: производство на житни култури, индустриски, фуражни култури, овоштарници и лозја. Во 2024 година, структурата на засеаните површини под обработка (житни култури, фуражни култури, индустриски култури и зеленчук) од вкупно 264.144 хектари, сочинува приближно 57% житни култури, 19% зеленчук, 15% фуражни култури и 8% индустриски култури.

Табела 5: Ожнеана површина под житни култури во хектари

Житарица	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Пченица	70.987	68.847	69.765	70.366	70.107	69.552	67.226
'Рж	3.836	3.809	3.936	3.782	3.791	3.410	3.189
Јачмен	42.331	43.941	44.995	47.683	45.429	45.580	44.739
Ориз	3.222	3.481	3.177	3.111	3.114	3.162	3.120
Пченка	36.340	33.967	31.912	30.224	30.215	28.515	27.770
Вкупно	156.716	154.045	153.785	155.166	152.656	150.219	146.044

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2025

Податоците од ДЗС укажуваат на мали промени во површините под култури. Овие промени главно се должат на минатогодишните цени и интересот на земјоделците. Приносот по хектар, исто така, варира низ годините во зависност од поволните климатски услови.

Површината под други фуражни култури останува непроменета во последните години. И покрај ова, недостатокот на фуражни култури предизвикува високи цени и се одразува како ограничувачки фактор за развојот на секторот за сточарско производство. Главни причини за оваа состојба се недостатокот на доволна површина на обработливо земјиште по фарма за производство на фуражни култури, како и малите и фрагментирани парцели.

Табела 6: Ожнеана површина под сточна храна во хектари

Култура	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Луцерка	19.698	19.455	19.076	19.661	18.891	17.947	17.688
Сено	2.065	2.018	1.960	1.817	1.883	1.629	1.659
Сочен грашок	1.428	1.639	1.499	1.574	1.607	1.610	1.809
Сточна пченка	6.196	8.231	8.216	7.049	9.380	8.761	8.346
Сточна репа	376	475	461	447	446	363	322
Детелина	3.685	3.922	4.012	4.198	4.060	4.437	4.456
Вкупно	33.448	35.740	35.224	34.746	36.267	34.747	34.280

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2025

Табела 7: Ожнеана површина под индустриски култури во хектари

Култура	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Тутун	16.582	16.679	16.591	15.457	15.044	14.900	14.873
Сончоглед	2.346	4.605	4.559	5.050	6.179	4.764	4.866
Вкупно	18.928	21.284	21.150	20.507	21.223	19.664	19.749

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2025

Производството на зеленчук се намалува секоја година од 2015 година па наваму. Намалувањето на површините под зеленчук не е толку значајно како намалувањето на приносите по хектар. Поголемиот дел од производството на зеленчук е на отворено поле и во голема мера зависи од позитивните летни климатски услови (поволни летни дождови). Производството на зеленчук е исто така поинтензивна гранка од другите, па затоа недостатокот на сезонска работна сила има силно влијание врз производствениот капацитет.

Табела 8: Набрана површина под градинарски култури во Ха

Култура	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Компир	12.403	12.939	12.618	12.306	12.187	12.012	11.846
Кромид	3.627	3.562	3.622	3.622	3.494	3.385	3.308
Лук	950	904	963	973	926	901	878
Грав	4.577	4.504	4.392	4.267	4.244	4.048	3.815
Грашок	1.045	1.105	1.072	1.119	1.012	964	972
Леќа	81	74	71	67	60	46	59
Зелка	4.502	4.627	4.517	4.444	4.551	4.698	4.713
Домати	5.569	5.497	5.453	5.567	5.613	5.666	5.597
Пиперки	9.179	9.390	9.236	9.773	9.733	9.623	9.479
Краставици	1.034	1.036	943	1.061	1.015	1.062	1.102
Дињи и лубеници	5.281	5.132	5.175	5.321	5.034	4.886	5.064
Вкупно	48.248	48.770	48.062	48.520	47.869	47.921	46.833

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2025

Производството во овоштарници (вклучувајќи ги и лозјата) во голема мера зависи од сите три фактори споменати погоре: поволни климатски услови за време на цветањето и опрашувањето на растенијата (особено важни за производството на јаболка, кое претежно се наоѓа во планинските области) и суша во текот на летните месеци, недостаток на сезонска работна сила (особено во периодот на берба на овошје/грозје) и варијацијата на откупната цена на производството. Климатските услови (ран пролетен мраз) особено влијаат врз производството на кајсии и праски во вардарскиот регион.

Табела 9: Производство на овошје во тони

Култура	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Цреши	5.824	6.045	6.258	4.716	5.768	3.928	5.537
Вишни	10.538	8.695	9.892	8.372	8.725	6.144	7.857
Кајсии	3.904	6.070	3.434	2.584	5.312	3.417	4.780
Јаболки	140.296	88.701	105.794	92.863	164.530	80.283	127.696
Круши	8.055	8.048	8.790	6.631	10.327	6.075	8.144
Сливи	37.719	32.303	34.983	27.031	39.512	21.313	28.750
Праски	13.128	12.003	12.765	6.205	12.311	6.157	8.154
Ореви	4.826	5.014	5.387	4.667	6.165	4.189	5.520
Вкупно	224.290	166.879	183.869	153.069	252.650	128.089	196.438
Вкупна површина	16.827	16.784	17.000	16.942	16.852	16.423	16.934

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), Соопштение за вести Земјоделски површини и растително производство, 2025.

Табела 10: Лозови насади (површина) и производство на грозје (вклучително и трпезно)

Лозови насади	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Површина во Ха	24.088	24.468	23.709	23.384	23.047	21.972	21.534
Производство во тони	294.497	258.960	317.550	269.131	265.556	149.006	205.571

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС) 2025

Бројот на добиток значително се намали во 2019 година поради промена и подобрување на методологијата за евидентирање на податоците за бројот на добиток. Во 2018 година беше формирана работна група од експерти од Министерството, Агенцијата за храна и ветеринарство и Државниот завод за статистика. Работната група работеше на хармонизирање на регистрите и базите на податоци во трите институции и дефинирање на критериумите за евидентирање на животните во соодветните регистри.

Табела 11: Број на грла

Вид	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Говеда	256.181	217.790	222.202	177.622	164.751	148.693	/
Свињи	195.538	135.770	164.074	186.146	182.604	193.412	/
Овци	726.990	684.558	630.634	633.281	646.488	587.073	/
Кози	117.447	87.581	95.008	75.753	80.186	85.528	/
Живина	1.828.287	1.562.089	1.643.462	1.484.025	1.561.933	1.746.029	/
Пчелни семејства	81.197	96.143	99.558	92.968	290.879	306.415	/

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), Соопштение за вести, Број на добиток и живина, 2025.

Производството на јајца е примарна дејност на македонскиот живинарски сектор. 1,3 милиони грла од вкупниот број припаѓаат на бројот на кокошки несилки. Бројот на пчелни семејства во 2019 година значително се зголеми поради зголемувањето на субвенциите обезбедени од Програмата за директни плаќања и карактеристиките на пчеларството (мали инвестиции, трудово екстензивно производство, зголемување на цените на медот и неговите производи).

Табела 12: Производство на месо во тони

Месо	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Говедско	4.381	4.083	3.886	4.214	4.415	4.024	/
Свинско	12.929	13.384	14.930	15.578	13.493	12.080	/
Овчо/јагнешко	3.446	3.392	3.183	3.097	3.992	3.891	/
Пилешко	1.499	1.490	1.494	1.695	1.942	2.074	/

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), Соопштение за вести, Сточарско производство 2025.

Табела 13: Производството на млеко во 000 литри

Млеко	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Кравјо	404.230	390.903	405.217	326.523	324.290	238.328	/
Овчо	36.559	35.088	26.925	34.811	38.674	30.750	/

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), Соопштение за вести, Сточарско производство 2025.

Вработување во земјоделството и руралните подрачја

Работната сила во земјоделскиот сектор во Република Северна Македонија главно е составена од работна сила на ниво на индивидуална фарма. Главниот дел од руралното население е ангажирано во земјоделски активности (првенствено во домаќинствата) и ретко со други неземјоделски активности каде што постојат можности. Просечните исплатени плати во земјоделството се меѓу најниските нивоа во споредба со другите економски сектори. Зголемувањето на платите од 2018 година е резултат на неколку зголемувања на минималната плата (која до крајот на 2024 година достигна приближно 400 евра).

И покрај зголемувањето на минималната плата, бројот на вработени во секторот значително се намалува во последните години. Ова се должи на емиграцијата на луѓе во странство и во поголемите урбани центри, како и изборот на младите луѓе да работат во сектори различни од земјоделството.

Табела 14: Просечна нето плата по вработен во €

Опис	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Земјоделство, шумарство и водостопанство	306	321	357	371	423	470	544

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2025

Табела 15: Вработени во земјоделство, шумарство и рибарство

Опис	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Број на вработени	92.386	91.892	91.434	91.150	81.819	69.143	53.746
% од вкупно вработени	13,8	13,5	12,8	12,9	11,8	10,0	7,8

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2025

Трговија со земјоделско прехранбени производи и рибни производи

Во 2022 година, вкупната трговија (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) (извоз + увоз) во споредба со 2021 година е зголемена за 23,3%. Вкупниот извоз (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) во 2022 година во споредба со 2021 година е зголемен за 19,9%, а вкупниот увоз покажува зголемување од 25,8%. Извозот на земјоделско-прехранбени производи во 2022 година во споредба со 2021 година е зголемен за 13,5% (од 627,9 милиони евра во 2021 година на 713,11 милиони евра во 2022 година), а увозот на земјоделско-прехранбени производи во 2022 година во споредба со 2021 година е зголемен за 20,9% (од 944,1 милиони евра на 1.142,3 милиони евра). Во 2023 година, вкупната трговија (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) (извоз + увоз) во споредба со 2022 година е намалена за 4,6%. Вкупниот извоз (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) во 2023 година во споредба со 2022 година е на исто ниво, а вкупниот увоз покажува намалување од 8%. Извозот на земјоделско-прехранбени производи во 2023 година во споредба со 2022 година е зголемен за 8,2% (од 713,11 милиони евра во 2022 година на 771,58 милиони евра во 2023 година), а увозот на земјоделско-прехранбени производи во 2023 година во споредба со 2022 година е зголемен за 5,7% (од 1.142,3 милиони евра на 1.208,2 милиони евра).

Во 2024 година, вкупната трговија (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) (извоз + увоз) во споредба со 2023 година е намалена за 3,22%. Вкупниот извоз (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) во 2024 година во споредба со 2023 година се намали за 6,5%, а вкупниот увоз (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) во 2024 година во споредба со 2023 година се зголеми малку за 0,9%. Извозот на земјоделски и прехранбени производи во 2024 година во споредба со 2023 година се зголеми за 11% (од 771,6 милиони евра во 2023 година на 857,2 милиони евра во 2024

година), а увозот на земјоделски и прехранбени производи во 2024 година во споредба со 2023 година се зголеми за 0,9% (од 1.208,2 милиони евра на 1.136,9 милиони евра).

Ова минимално зголемување на вредноста на извозот и увозот првенствено се должи на зголемувањето на просечните цени на извозот и увозот на голем број производи, додека тенденцијата на увозот во однос на извозот на земјоделски производи продолжува во негативен биланс. Учеството на извозот на земјоделски и прехранбени производи во вкупниот извоз на Република Северна Македонија во 2024 година е зголемено во споредба со учеството во 2023 година и изнесува 11%, додека учеството на увозот на земјоделски и прехранбени производи е зголемено во 2024 година, во споредба со учеството во вкупниот увоз во 2023 година и изнесува 11,99%.

Трговскиот дефицит во 2024 година, во споредба со 2023 година, бележи зголемување од 0,9% и изнесува 469,7 милиони евра.

Табела 16: Трговија и трговија со земјоделски и рибни производи 2019-2024 (во милиони €)

		Вкупна трговија (индустриски + земјоделски производи)	Вкупна трговија со земјоделски, прехранбени и рибни производи	Дел на земјоделски, прехранбени и рибни производи во вкупна трговија
2019	Извоз	6.423,70	624.5	9.72%
	Увоз	8.463,17	837.15	9.89%
	Баланс	-2.039,47	-212.65	10.42%
2020	Извоз	5,777.90	591.67	10.24%
	Увоз	7,594.54	822.57	10.83%
	Баланс	-1,816.64	-230.9	12.71%
2021	Извоз	6,922.57	627.96	9.07%
	Увоз	9,638.29	944.06	9.79%
	Баланс	-2,715.72	-316.09	11.64%
2022	Извоз	8,299.58	713.11	8.59%
	Увоз	12,125.23	1,142.31	9.42%
	Баланс	-3,825.65	-429.20	11.22%
2023	Извоз	8,322.82	771.58	9.27%
	Увоз	11,148.54	1,208.19	10.84%
	Баланс	-2,825.72	-436.60	15.45%
2024	Извоз	7.781,16	852.22	10,95%
	Увоз	11.062,41	1.326.95	11,99%
	Баланс	-3.281,25	-474.73	15,45%

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2025, подготвено од МЗШВ, 2024

Приказ 3: Развој на македонската трговија со земјоделски и прехранбени производи во периодот 2019-2024 со линија на тренд

Европската Унија - 27 е дефинитивно најважниот партнер на Република Северна Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени производи и во 2024 година. Вкупната вредност на трговската размена со ЕУ-27 во земјоделско-прехранбени производи во 2024 година (извоз + увоз) изнесува 1.047,8 милиони евра. Извозот на земјоделско-прехранбени производи од Европската Унија се зголеми за 9,3% (од 386,3 милиони евра во 2023 година на 422,3 милиони евра во 2024 година), додека увозот на овие производи се зголеми за 11% (од 563,4 милиони евра во 2023 година на 625,6 милиони евра во 2024 година). Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-27 во вкупниот извоз на овие производи во 2024 година е 49,25%, додека учеството на увозот од ЕУ-27 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени производи во 2024 година е 47,1%. Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени производи во земјите-членки на ЦЕФТА 2006 во вкупниот извоз на овие производи во 2024 година е 37,6%, додека учеството на увозот од земјите-членки на ЦЕФТА 2006 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени производи во 2023 година е 28,7%. Најважен трговски партнер меѓу земјите-членки на ЦЕФТА 2006 е Србија со учество од 14,2% во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени производи и учество од 21,6% во вкупниот увоз на овие производи. Следат Косово со учество од 12% во вкупниот извоз, Босна и Херцеговина (со учество од 5,3% во вкупниот извоз и учество од 3,4% во вкупниот увоз) и Албанија со учество од 3,3% во вкупниот извоз, додека другите земји-членки на ЦЕФТА 2006 (Црна Гора и Молдавија) имаат помал удел во трговијата. Исто така, треба да се спомене дека Турција е земја-кандидат за пристапување во ЕУ, со која Република Северна Македонија има склучено Договор за слободна трговија и е важен трговски партнер на Република Северна Македонија со учество од 0,5% во вкупниот извоз на земјоделски и прехранбени производи и учество од 3,2% во вкупниот увоз на овие производи. Најважен неевропски партнер во однос на извозот на земјоделски и прехранбени производи се САД, со учество од 2,7% од вкупниот извоз (поради големиот извоз на тутун). Следи Украина, со учество од 1,47% од вкупниот извоз (поради големиот извоз на свежо овошје и зеленчук). Во однос на увозот, најважен неевропски партнер е Бразил, со учество од 3,1% од вкупниот увоз, ова е затоа што во 2024 година од Бразил се увезени големи количини на живинско месо, замрзнато говедско месо, шеќер и кафе. Треба да се спомене и Обединетото Кралство, кое по напуштањето на Европската Унија учествува со 1,6% во вкупниот извоз на земјоделски и прехранбени производи, додека пак учествува со 0,88% во вкупниот увоз на овие производи.

Приказ 4: Преглед на податоци за извоз, увоз и трговски биланс со ЕУ-28 за периодот 2019-2024 со линија на тренд

Најважната извозна дестинација од ЕУ за македонските земјоделско-прехранбени производи во 2024 година беше Грција (со учество од 18,2% од вкупниот извоз во ЕУ-27) со тутун; јагнешко; сончогледово масло; пченка, пченица, бисквити и вафли и разни видови конзервиран и свеж зеленчук како најважни извезени производи. Следна е Хрватска (со учество од 13,3% од вкупниот извоз во ЕУ-27) со вино, бисквити и вафли, конзервиран зеленчук, разни видови свеж или разладен зеленчук, јагнешко како најважни извезени производи. Следува Германија со учество од 12,6% од вкупниот извоз во ЕУ-27, со следниве производи: вино; тутун; разни живи растенија со нивните резници, гранки итн.; полуприготвен зеленчук; конзервиран зеленчук и некои други производи. Следна е соседна Бугарија (со учество од 9,3% од вкупниот извоз во ЕУ-27) со тутун, вино, бисквити и вафли, јаболка, јагнешко, свежи пиперки, како најважни извезени производи. Белгија (со учество од 7,8% од вкупниот извоз во ЕУ-27). Италија со учество од 6,5% од вкупниот извоз во ЕУ-27, а најважните извезени производи се: јагнешко месо, замрзнат зеленчук, свежи полуприготвени или конзервирани печурки, полуприготвен и конзервиран зеленчук, квасец и некои други производи. Холандија со учество од 5,1% од вкупниот извоз во ЕУ-27, Романија (со учество од 4,6% од вкупниот извоз во ЕУ-27), потоа Полска (со учество од 4,1% од извозот во ЕУ-27), Словенија со учество од 3,5% од вкупниот извоз во ЕУ-27 и така натаму.

Во однос на увозот во 2024 година, Германија, Италија, Полска, Грција и Хрватска се јавуваат како најважни трговски партнери од ЕУ-27, со учество од 13,4%, 13,1%, 11%, 8% и 7,6% од вкупниот увоз од ЕУ-27. Најважните производи што се увезуваат од Германија се: разни видови сирење, чоколади, прехранбени производи што не се на друго место споменати или вклучени, свежо, разладено или замрзнато свинско месо и друго. Потоа следува Италија, од каде што најважните увезени производи се: свежо разладено или замрзнато говедско месо, кафе, тестенини, производи што не се на друго место споменати или вклучени, чоколади и друго. Најважните увезени производи од Полска се: живинско месо, говедско месо, свежо или разладено, замрзнато говедско месо, прехранбени производи што не се на друго место споменати или вклучени, чоколади, бисквити и вафли и некои други производи. Најувезените производи од Грција се: свежи агруми (портокали, мандарини, грејпфрут, лимони), живинско месо, конзервиран зеленчук (маслинки), прехранбени производи што не се на друго место споменати или вклучени, храна за животни, свежа или разладена риба и некои други

производи. Најувезените производи од Хрватска се: чоколади, живинско месо, сирење, месни производи, конзервирана риба, хомогенизирани супи и чорби, прехранбени производи што не се на друго место споменати или вклучени, алкохолни пијалоци и други производи. Следува Австрија со учество од 5,81% од вкупниот увоз од ЕУ-27, потоа Бугарија со учество од 5,5%. Потоа следуваат Шпанија со учество од 5,5%, Холандија со учество од 5,2%, Унгарија со учество од 4,5%, Словенија со учество од 3,9% и така натаму.

Најважните **извезени примарни земјоделски производи** од Република Северна Македонија во ЕУ-27 се: првенствено тутун со учество од 29,3% во извозот на овие производи; потоа вино со учество од 6,6%; конзервиран зеленчук со учество од 7,7%; разни живи растенија за садење со учество од 6,9%; свежа зелка со 6%; разни видови свеж зеленчук (пиперки, печурки) со 4,1%; јагнешко месо со учество од 4,3%; свежи јаболка со учество од 3,6%; замрзнат зеленчук со 3,6% итн.

Најважните **увезени примарни земјоделски производи** во Република Северна Македонија од ЕУ-27 се: свежо или разладено говедско месо со учество од 6,9%; свежо, разладено или замрзнато свинско месо со учество од 4,9%; живинско месо со учество од 4,9%; разни видови сирење со учество од 4,6%; кафе со учество од 2,7%; шеќер со учество од 2,4%; колбаси од месо со учество од 1,7%; други преработки од месо со учество од 1,8%; итн.

Преработените земјоделски производи учествуваат со 24,2% од вкупниот извоз во европските земји и 42,5% од вкупниот увоз на земјоделски и прехранбени производи во европските земји во 2024 година.

2.5 Промени во националните и секторски политики

Следејќи го истиот програмски и финансиски временски период на ЕУ и согласно член 6 од Законот за земјоделство и рурален развој, Националната стратегија за земјоделство и рурален развој (NARDS) е главен долгорочен стратешки документ, кој е основа за формулирање на национални политики за земјоделство и рурален развој за период од 7 години. Македонската влада ја усвои стратегијата за периодот од 2021 до 2027 година во јануари 2021 година. Документот е подготвен во согласност со новите цели на Заедничката земјоделска политика (ЗЗП) на ЕУ и препорачаната методологија за развој на стратешки планови на ЗЗП за соодветниот плански период, со цел да се постигне политика поориентирана кон резултати.

Подобрувањето на конкурентноста и одржливоста на приходите на земјоделските стопанства, примената на еколошки и климатски пријателски практики и обезбедувањето одржлив рурален развој се стратешките цели што треба да ги постигнат актерите во секторот, потпомогнати од државните политики. Одржливиот развој ќе се постигне со постигнување на следните специфични политички цели:

- (i) да се обезбеди правичен приход за земјоделците;
- (ii) да се зголеми продуктивноста за зголемена конкурентност;
- (iii) да се ребалансира моќта во синџирот на исхрана;
- (iv) да се воведат активности за ублажување и адаптација на климатските промени;
- (v) да се зголеми заштитата на животната средина;
- (vi) да се зачуваат пејзажите и биолошката разновидност;
- (vii) да се поддржи генерациското обновување;
- (viii) да се поддржат живите рурални области и
- (ix) да се заштити квалитетот на храната и здравјето

2.6 Шеми на национална поддршка

Нивото на финансиска поддршка за земјоделството и руралниот развој преку директни плаќања останува приближно исто во последните неколку години во однос на износот на плаќањата, како и во однос на релативното учество на оваа шема во вкупниот буџет. Стратешката цел останува иста, да се зголемат средствата наменети за инвестиции од типот на рурален развој, што треба значително да го зголеми нивниот релативен удел во вкупниот финансиски буџет во споредба со претходниот стратешки период.

Во однос на директните плаќања, измените на Законот за земјоделство и рурален развој обезбедија правна основа за реформа на шемата за директна поддршка, особено кон поедноставување на шемата за директни плаќања и постепено одвојување. Промените што се применуваат од 2023 година, покрај основните, предвидуваат дополнителни директни плаќања за стратешки култури (култури: пченица, марихуана, јачмен, маслодајна репка, сончоглед, тутун; зеленчук: компири, пиперки, краставици; овошје; јагнешко) доставени до откупни центри.

Главен предизвик во земјоделската политика е честата промена на буџетските трансфери во процесот на долгорочно планирање, како и во годишните програми поради недостаток на стратешки пристап во планирањето и искористувањето на мерките за рурален развој, но и поради недостатокот на вклученост на засегнатите страни во процесот како што се земјоделските здруженија, факултетите, експертите итн. Политиката за рурален развој е онаа што треба да обезбеди одржливост на земјоделските стопанства во руралните средини, но и да обезбеди континуиран трансфер на знаење и поддршка на земјоделците во користењето на националните и фондовите на ЕУ (ИПАРД) за рурален развој.

Табела 17: Суми на поддршка (во милиони €) преку Програмата за финансиска поддршка

Година	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Вкупно	101,8	101,8	102,8	99,5	101	116,1	112,4	122,5	108,1	104,7	137,2

Извор: МЗШВ, ИПАРД Агенција, 2025

Покрај Програмата за финансиска поддршка во земјоделството, како Програма за директни плаќања се спроведуваат и Програмата за финансиска поддршка за органско производство и Програмата за интервентен фонд во земјоделството. До 2021 година, мерката за поддршка на органското производство беше инкорпорирана во Програмата за рурален развој.

Табела 18: Суми на поддршка (во милиони €) преку Програмата за поддршка на органско производство

Година	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Вкупно	1,3	1,5	1,7	2,1	2,5	0,65	3,0

Извор: МЗШВ, Сектор за земјоделство, 2025

Табела 19: Суми на поддршка (во милиони €) преку Програмата за интервентен фонд во земјоделството

Year	2022	2023	2024
Total	11,7	4,7	6,3

Извор: МЗШВ, Сектор за земјоделство, 2025

Почнувајќи од 2022 година, Програмата за интервентен фонд во земјоделството спроведува интервентни мерки за финансиска поддршка во земјоделството за ублажување на последиците предизвикани од зголемувањето на трошоците за

производство на земјоделските култури, преку Интервентниот фонд за земјоделство.

Мерките за рурален развој ги придружуваат и надополнуваат мерките за директна поддршка (пазарни политики и поддршка за приходи од земјоделска активност) и се надополнуваат на постојната поддршка за рурален развој обезбедена преку годишните програми за рурален развој. Тие исто така ја надополнуваат поддршката обезбедена од Програмата ИПАРД во однос на пополнување на празнините во критериумите за подобност или инвестициите што не се опфатени со ИПАРД или обезбедуваат поддршка во пилотирањето на мерки слични на ИПАРД. Специјална работна група ја следи комплементарноста помеѓу ИПАРД и националното финансирање.

Земајќи ја предвид анализата на состојбата во земјоделството и потенцијалите за секторски развој, како и специфичните потреби за рурален развој, мерките за спроведување на политиката за рурален развој се приоритетни во зголемувањето на конкурентноста на земјоделскиот сектор и зајакнувањето на економската и социјалната положба на руралните области преку зголемување на приходите на земјоделските стопанства, зголемување на можноста за вработување на руралното население надвор од земјоделскиот сектор. Посебно внимание се посветува на воведувањето мерки за одржливо управување и користење на природните ресурси, заштита на биодиверзитетот и животната средина.

Табела 20: Суми на поддршка (во милиони €) преку Програмата за рурален развој

Година	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Вкупно	31,2	31,4	30,4	27,5	25,5	13,7	16,0	14,9	12,7	21,9	16,7

Извор: МЗШВ, ИПАРД Агенција, 2025

3. Оцена на напредокот во спроведување на целите, приоритетите, мерките и групите на инвестиции

3.1 Резиме на стратешката рамка на ИПАРД Програмата 2021-2027

Во контекст на целокупните цели на ИПАРД, како и целите на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2021-2027 и Програмската рамка и стратешкиот одговор на ИПА 3, земајќи ги предвид резултатите од SWOT анализата и приоритизацијата направена во Северна Македонија, за ИПАРД Програмата 2021-2027 беа избрани следните цели:

- Подобрување на одржливоста на земјоделските стопанства и конкурентноста на земјоделството и преработката на храна;
- Обновување, зачувување и подобрување на екосистемите зависни од земјоделството, рибарството и шумарството;
- Промовирање на рамномерен територијален развој во руралните средини;
- Трансфер на знаење и иновации во земјоделството, шумарството и руралните средини;
- Хоризонтални и меѓусекторски приоритети:
  - проекти промовирани од жени и млади претприемачи (на возраст помеѓу 18 и 40 години)
  - активни земјоделски стопанства;
  - активности што имаат корист за животната средина и ги ублажуваат ефектите од климатските промени;
  - имплементација на иновации и нови производи;
  - развој на претприемништвото и создавање работни места;
  - заеднички иницијативи и колективни инвестиции;
  - диверзификација на активностите во помалку економски развиените подрачја (рурални подрачја, планински подрачја, во близина на гранични подрачја и подрачја во најмалку развиените региони);
  - промоција на руралниот туризам во подрачја кои се сметаат за културно наследство, во близина на археолошки локалитети или природни паркови или споменици на природата;
  - зачувување и промоција на традициите и наследството;
  - активности за зајакнување на човечкиот капитал во руралните подрачја и промовирање на локални иницијативи;
  - активности за зајакнување на вештините и способностите за развој на бизнисот

Хоризонталните и меѓусекторските приоритети ќе се применуваат без оглед на целите на Програмата. Во пракса, тоа значи дека во Програмата тие ќе бидат одразени во рангирањето што ќе се применува за време на реалните процеси на избор на проекти по мерки каде што е применливо или ќе се спроведуваат преку поголем интензитет на помош.

Табела 21: Буџет на ЕУ придонес по мерки (2021-2027), во €

Мерки	ЕУ придонес 2021-2027		ЕУ придонес 2021-2027 прва модификација		ЕУ придонес 2021-2027 втора модификација	
	Износ	Процент	Износ	Процент	Износ	Процент
М 1	29.150.000	30%	29.150.000	30%	29.150.000	30%
М 3	29.780.000	31%	29.780.000	31%	26.030.000	27%
М 4	1.400.000	1%	1.400.000	1%	1.100.000	1%
М 5	1.950.000	2%	1.950.000	2%	1.650.000	2%
М 6	12.550.000	13%	12.550.000	13%	9.250.000	10%
М 7	18.300.000	19%	18.300.000	19%	26.250.000	27%
М 9	2.470.000	3%	2.470.000	3%	2.470.000	2%
М 10	1.400.000	1%	1.400.000	1%	1.100.000	1%
Вкупно	97.000.000	100%	97.000.000	100%	97.000.000	100%

Извор: ИПАРД Програма 2021-2027, Ц(2022)1538, Ц(2023)3925, Ц(2024)4519.

3.2 Анализа на напредокот во спроведувањето по мерки

До крајот на 2024 година, беа објавени три јавни повици за поднесување на барања. Јавниот повик 01/2023 вклучуваше две мерки (1 и 7). Расположивиот буџет за мерка 1 беше 18,8 милиони евра и 11,4 милиони евра за мерка 7. Поради големиот интерес на барателите, иако буџетот за мерките е поголем отколку во претходните јавни повици, мораше да се примени постапка за рангирање.

По прегледувањето/завршувањето на барањата од последниот повик за ИПАРД 2 за мерка 3, во април 2024 година беше објавен јавен повик за мерка 3 (01/2024). Буџетот на овој јавен повик достигна 14 милиони евра. Буџетот за јавниот повик беше значително поголем отколку во претходните јавни повици, што доведе до голем интерес на барателите, па затоа мораше да се примени постапка за рангирање.

Вториот јавен повик (02/2024) за мерка 7 беше објавен во ноември 2024 година. Рокот за поднесување барања за користење на средствата истече во декември 2024 година. Буџетот на овој јавен повик достигна 14 милиони евра.

Резултати од спроведувањето на програмата ИПАРД 3 заклучно со декември 2024 година:

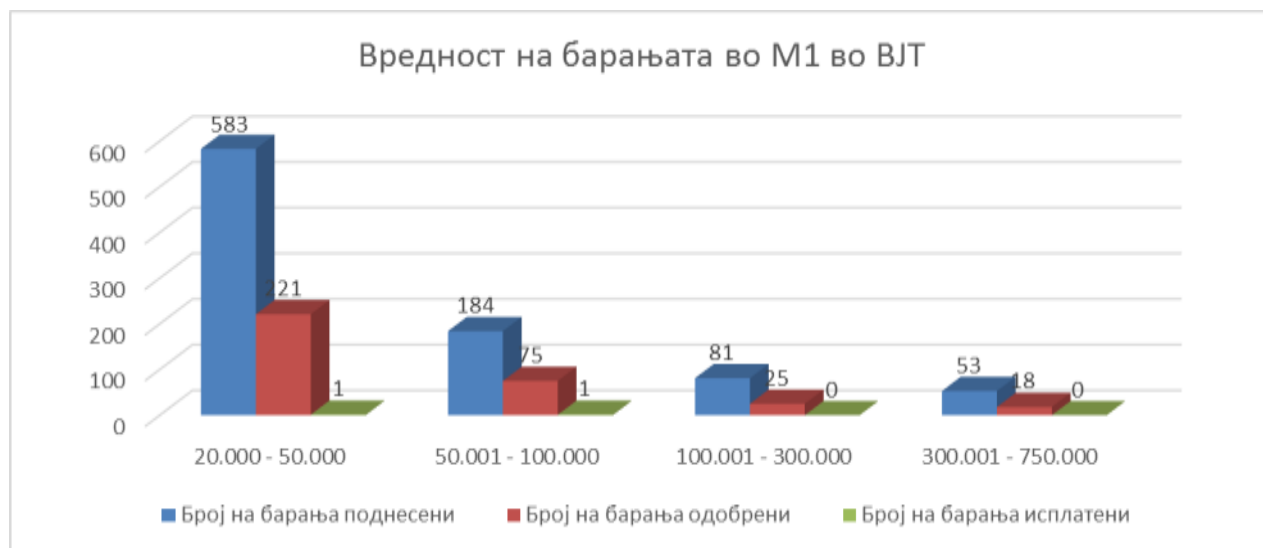
Јавен повик	Примени барања	Буџет на јавен повик (ЕУ дел)	Примени барања (ЕУ дел)	Одобрени барања	Одобрени барања (ЕУ дел)	Исплатени барања	Исплатени барања (ЕУ дел)
01/2023	902	14.170.000	38.459.752	340	12.508.095	3	275.063
	257	8.550.000	34.595.298	47	7.846.224	6	773.436
01/2024	116	10.510.000	24.213.854	0	0	0	0
02/2024	128	10.500.000	17.280.525	0	0	0	0
Total	1.403	43.730.000	114.549.428	387	20.354.319	9	1.048.499

Извор: ИПАРД 3 двомесечни табели, декември 2024

3.2.1 Мерка 1 – Инвестиции во физички средства на земјоделски стопанства

Поднесените барања во рамките на мерка 1 достигнаа 902 (38.459.752 € придонес од ЕУ). Потпишани се договори со 340 баратели за 12.508.095 € придонес од ЕУ, од кои 3 договори (275.063 € придонес од ЕУ) се платени од ИПАРД Агенцијата. Претходна објава за вториот јавен повик за мерка 1, беше објавена кон крајот на 2024 година. Според оваа претходна објава и поради намалениот буџет на овој јавен повик (5,5 милиони € дел од ЕУ), приоритетните сектори на зеленчук и овоштарници ќе бидат исклучени од јавниот повик.

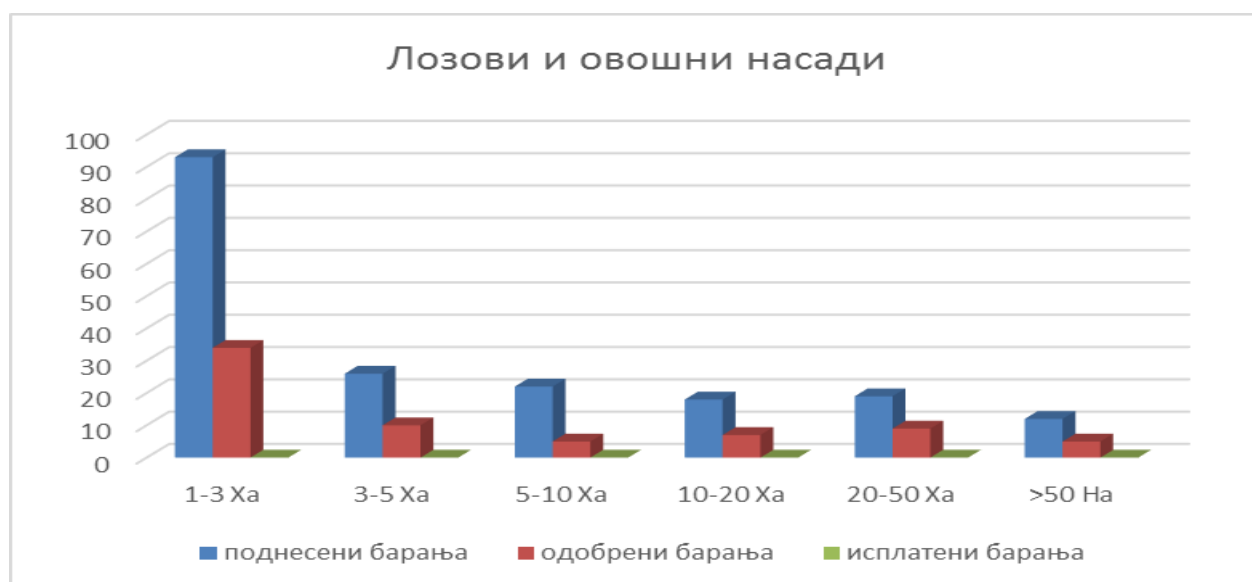
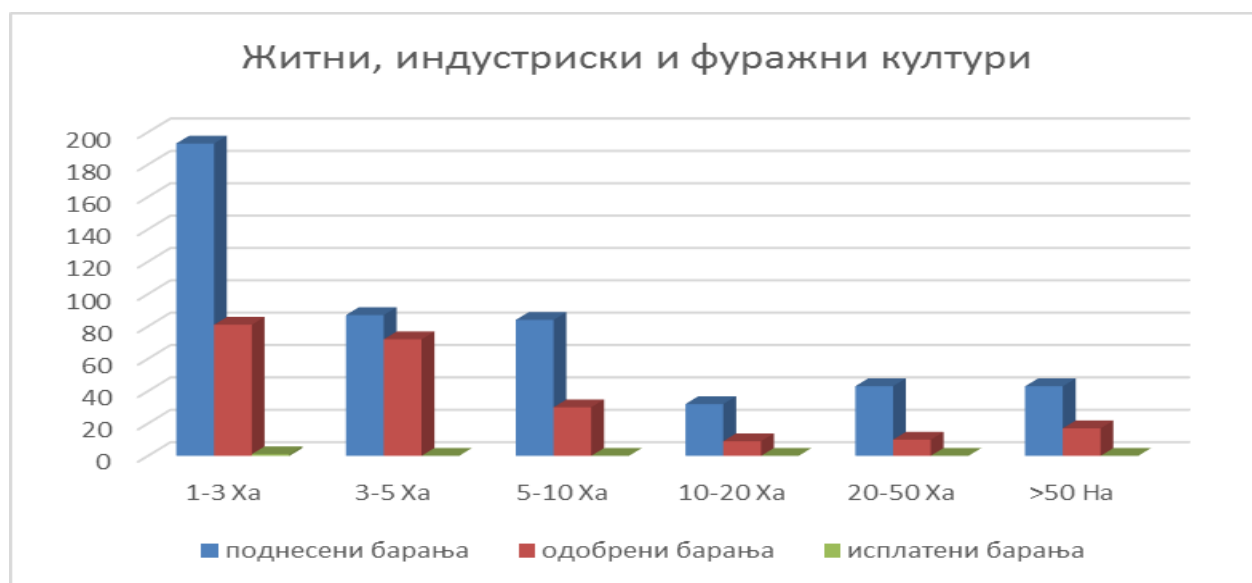
Приказ 5: Преглед на барања по вредност на инвестиција во мерка 1

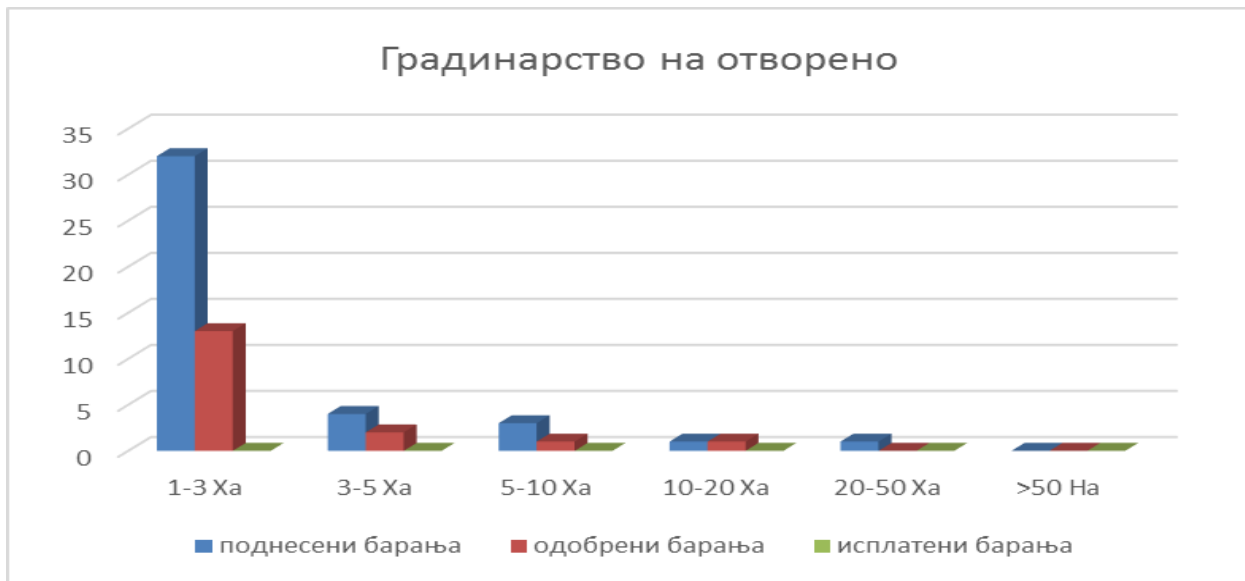

Извор: ИПАРД Агенција, табели за известување 2024

Просечната вредност на примените барања во ИПАРД Агенцијата (изразена во придонес од ЕУ) во рамките на мерка 1 е 42.638 €. Соодветно, просечната вредност на одобрените и исплатените барања во рамките на мерка 1 е 36.789 € и 91.688 €. Просечната вредност на барањата во мерка 1 од ИПАРД 3 е значително зголемена од просечната вредност на барањата во мерка 1 од ИПАРД 2 (поднесени барања 11.067 €, договорени барања 10.621 € и исплатени барања 9.106 €). Ова е резултат на првата модификација на Програмата направена врз основа на претходното искуство за спроведување на ИПАРД 2 Програмата и направена со цел да се избегне можно преклопување и конкуренција со националните мерки за поддршка на руралниот развој. Вкупните прифатливи трошоци во рамките на мерка 1, мерка 3 и мерка 7 се зголемени.

Приказ 6: Поделба по произведен капацитет на барателите во секторот за растително производство:

Извор: ИПАРД Агенција, табели за известување 2024

Како и во минатото, а поради раскинатите имотно-правни односи, потребата од поедноставни инвестиции (опрема и механизација наместо градежни работи) и можноста за побрза реализација на инвестицијата, секторот за растително производство има значително поголем број поднесени барања. Фармите кои имаат мешано (растително и добиточно) производство треба да ги исполнуваат минималните национални стандарди за заштита на животната средина, јавно здравје, благосостојба на животните и безбедност при работа. Овој критериум на Програмата (мерка 1, 6.3 Национални и ЕУ стандарди кои треба да се почитуваат) беше тешко да се исполни од многу баратели бидејќи нивното сточарско производство е во мал обем и не ги исполнува потребните стандарди.

Вистинските потреби за инвестиции во секторите за сточарско производство се однесуваат на реконструкција на производствените капацитети (обнова на фармите со цел да се постигнат стандардите за благосостојба на животните и заштита на животната средина). Инвестициите како овој (градежни активности) имаат поголема вредност од оние поврзани со набавка и инсталација на опрема, па затоа недостатокот на вакви инвестициски активности влијаеше врз спроведувањето на финансиските цели на Програмата. Градежните дозволи се задолжителни за вакви инвестиции и тешко се добиваат во повеќето случаи (особено во малите рурални општини). Директните интервјуа со потенцијални корисници (оние кои ги исполнуваат условите) спроведени од страна на Управниот орган на ИПАРД покажаа недостаток на почетен капитал, пристап до кредити од банки и неисплатливост на инвестирањето во заштита на животната средина и благосостојба на животните, како главни проблеми за нискиот интерес за користење на ИПАРД во сточарството. Потребна е понатамошна секторска анализа за да се објаснат причините за нискиот интерес во секторот за сточарство.

Табела 22: Преглед на барања по приоритетен сектор во мерка 1

	Поднесен и (А)	Одобрени (В)	ЕУ дел одобрени	Исплат и	ЕУ дел исплатен и	% на одобрување (Б/А)
Говеда - молзни	22	10	1.867.716	0	0	45 %
Говеда - тов	0	0	0	0	0	0 %
Живина – несилки	3	3	830.622	1	229.507	100 %
Живина - бројлери	3	2	97.913	0	0	67 %
Овци – молзни	10	2	34.329	0	0	20 %
Овци - тов	1	1	0	0	0	100 %
Свињи - репродукција	1	1	0	0	0	100 %
Свињи - тов	6	1	14.373	0	0	17 %

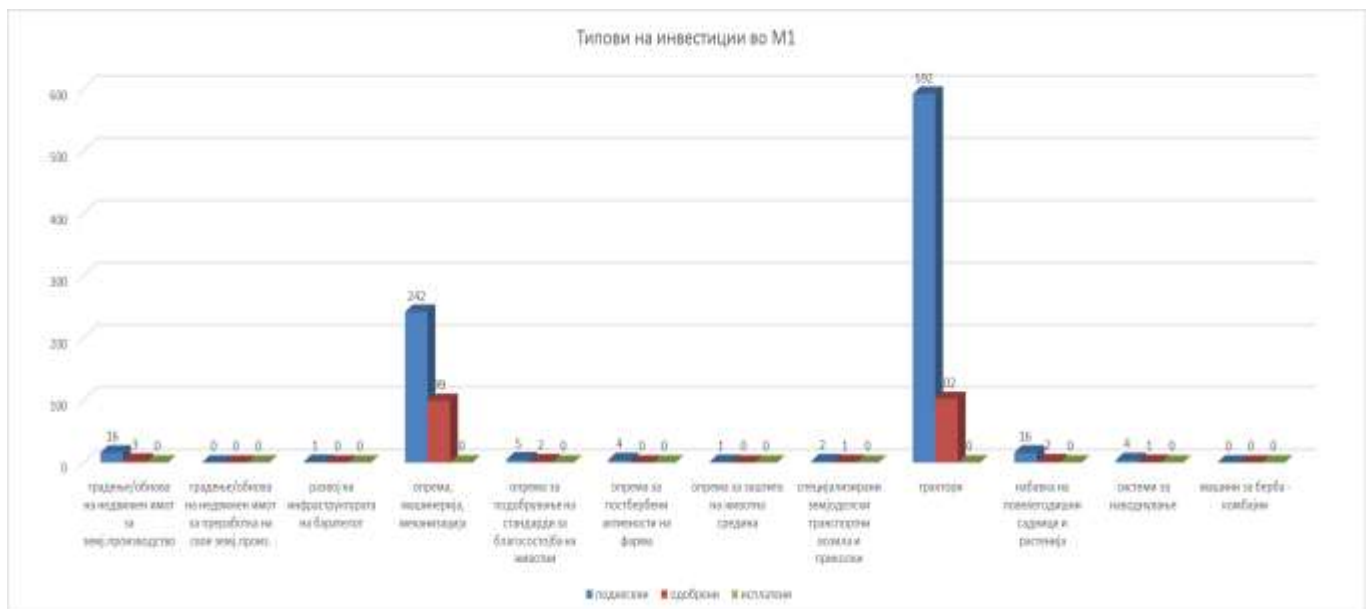
Кози - молзни	4	1	23.914	0	0	25 %
Овошни насади	168	60	1.825.483	0	0	36 %
Трпезно грозје	0	0	0	0	0	0 %
Лозови насади	6	1	57.007	0	0	17 %
Градинарство	37	21	553.855	0	0	57 %
Стакленици	1	1	0	0	0	100 %
Житараци	521	205	5.444.645	2	45.556	39 %
Индустриски култури	14	4	98.457	0	0	29 %
Фуражни култури	36	15	201.533	0	0	42 %
Аквакултура	3	1	0	0	0	33 %
Други Анекс 1 производи	59	11	1.458.249	0	0	12 %
Преработка на з.с.	0	0	0	0	0	0 %
Обновлива енергија	3	0	0	0	0	0 %
Вкупно	902	340	12.508.095	3	275.063	38 %

Извор: Табели со показатели за следење и евалуација на ИПАРД 3, 2024

Податоците добиени од ИПАРД Агенцијата покажуваат дека, житарките и овоштарниците беа приоритетни сектори каде што апликантите покажаа голем интерес. Од друга страна, интересот за аплицирање во приоритетните сектори за производство на лозја и зеленчук на отворено покажува значително намалување во споредба со претходните јавни повици (ИПАРД 1 и ИПАРД 2).

Во однос на интересот за видови инвестиции, исто како и во минатото, инвестициите во трактори и земјоделска механизација беа најпривлечни за земјоделците. Заинтересираните земјоделци можат да аплицираат за набавка на трактор почитувајќи го правилото на Програмата за распределба на јавни средства за трактори (тракторите, вклучувајќи ја и нивната опрема, не смеат да надминат 20% од вкупниот достапен финансиски буџет за оваа мерка за целиот период на спроведување на Програмата). Бидејќи ограничувањето не беше постигнато во повикот 01/2023, ИПАРД Агенцијата ги вклучи тракторите во претходниот оглас за вториот повик за мерка 1 (01/2025).

Приказ 7: Преглед на барања по тип на инвестиции во мерка 1

Извор: Табели со показатели за следење и евалуација на ИПАРД 3, 2024

Податоците добиени од ИПАРД Агенцијата, исто така, покажуваат голем интерес за инвестиции во набавка на опрема, машини и механизација (примени 242, склучени договори за 99).

3.2.2 Мерка 3 – Инвестиции во физички средства за преработка и маркетинг на земјоделски и рибни производи

Поднесените барања во рамките на Мерка 3 достигнаа 116 (24.213.854 € придонес од ЕУ). Имајќи предвид дека ова беше единствениот јавен повик за мерката и заврши на 2 декември 2024 година, барањата поднесени на овој повик сè уште се обработуваат од страна на ИПАРД Агенцијата (се применува постапка за рангирање).

Приказ 8: Преглед на барања по вредност на инвестијата во мерка 3

Извор: Табели со показатели за следење и евалуација на ИПАРД 3, 2024

Просечната вредност на примените барања (изразена во придонес од ЕУ) во рамките на Мерка 3 во ИПАРД Агенцијата е 208.740 евра.

За разлика од претходните програмски периоди, повеќето од примените барања во ИПАРД Агенцијата се однесуваат на преработка на други производи од Анекс 1 од Договорот. Интересот за секторот за преработка на овошје и зеленчук останува силен и непроменет.

Табела 23: Преглед на барања по приоритетен сектор во мерка 3

	Поднесени (А)	Одобрени (Б)	ЕУ дел одобрени	Исплатени	ЕУ дел исплатени	% на одобрување (Б/А)
Преработка на млеко	4	0	0	0	0	0
Преработка на месо (живина)	11	0	0	0	0	0
Преработка на О&З	31	0	0	0	0	0
Мелничка индустрија	14	0	0	0	0	0
Масти и масла	2	0	0	0	0	0
Винарии	15	0	0	0	0	0
Риба и рибни производи	2	0	0	0	0	0
Производство на сточна храна	2	0	0	0	0	0
Други анекс 1 производи	34	0	0	0	0	0
Обновлива енергија	1	0	0	0	0	0
Вкупно	116	0	0	0	0	0

Извор: Табели со показатели за следење и евалуација на ИПАРД 3, 2024

Без оглед на приоритетниот сектор на аплицирање, сите баратели покажаа интерес за инвестирање во набавка на опрема и машини поврзани со нивната област на производство.

Приказ 9: Преглед на барања по тип на инвестиција во мерка 3

Извор: Табели со показатели за следење и евалуација на ИПАРД 3, 2024

3.2.3 Measure 7 – Диверзификација на фарма и развој на бизниси

За оваа мерка беа објавени два јавни повици. Процесот на склучување договори за барањата поднесени на првиот повик траеше долго поради применетиот процес на рангирање. Барањата од вториот јавен повик сè уште се обработуваат. Поднесените барања во рамките на мерка 7 достигнаа 385 (51.875.823 € придонес од ЕУ). Договорените барања достигнаа 47 (7.846.224 € придонес од ЕУ), од кои 6 беа платени (773.436 € придонес од ЕУ).

Приказ 10: Преглед на барања по вредност на инвестијата во мерка 7

Извор: Табели со показатели за следење и евалуација на ИПАРД 3, 2024

Просечната вредност на примените барања (изразена во придонес од ЕУ) во рамките на мерка 7 во ИПАРД Агенцијата е 134.742 €. Соодветно, просечната вредност на договорените и исплатените барања во рамките на мерка 7 е 166.941 € и 128.906 €.

Табела 24: Преглед на барања по приоритетен сектор во мерка 7

	Поднесени (А)	Одобрени (Б)	ЕУ дел одобрени	Исплатени	ЕУ дел исплатени	% на одобрување (Б/А)

Алтернативно земјоделско производство ¹	66	3	399.695	0	0	4,5 %
Преработка на алтернативно земјоделско производство	6	1	209.730	0	0	16,7 %
Производство на храна и пијалоци	12	0	0	0	0	0 %
Производство на непрехрамбени производи	94	18	2.883.315	2	380.759	19,1 %
Поддршка на занаетчиство	23	0	0	0	0	0 %
Поддршка на услуги за рурална популација	24	5	1.229.817	2	259.439	20,8 %
Поддршка за услуги во земјоделството	31	5	485.236	0	0	16,1 %
Поддршка за рурален туризам	127	15	2.638.431	2	133.238	11,8 %
Обновлива енергија	2	0	0	0	0	0 %
Вкупно	385	47	7.846.224	6	773.436	0 %

Извор: Табели со показатели за следење и евалуација на ИПАРД 3, 2024

Интересот за користење на средствата од ИПАРД програмата е најголем во развојот на руралниот туризам и секторот за алтернативно земјоделско производство (имајќи предвид дека пчеларството (производство на мед и производи од мед) е подобно во рамките на овој сектор). Во минатото, приоритетниот сектор за производство на непрехрамбени производи беше најчесто користен од страна на барателите. Податоците добиени од Агенцијата покажуваат дека сега барателите не покажуваат интерес. Имајќи го предвид големиот интерес за инвестирање во производство и продажба на енергија од обновливи извори што се појави во текот на претходниот програмски период и фактот дека вредноста на овие инвестиции го надминува расположливиот буџет на мерката, ИПАРД Агенцијата го исклучи приоритетниот сектор од јавните повици.

Приказ 11: Преглед на барања по тип на инвестиции во мерка 7

Извор: Табели со показатели за следење и евалуација на ИПАРД 3, 2024

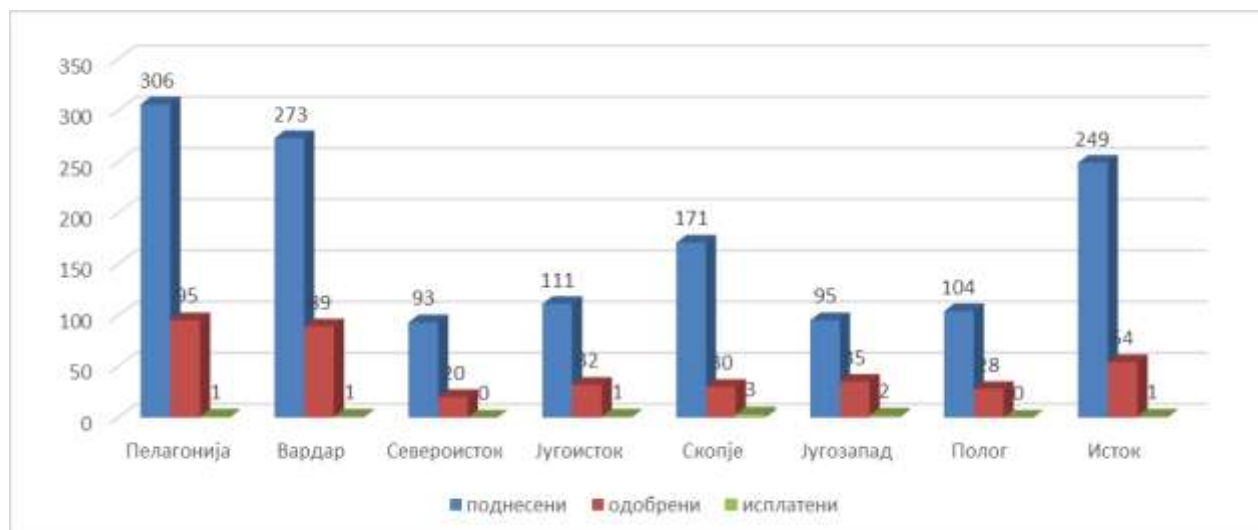
3.3 Географска анализа на спроведувањето на ИПАРД Програмата

Податоците за географската имплементација на ИПАРД Програмата и поддршката на регионалниот развој на Република Северна Македонија се презентирани во овој извештај по статистички региони (NUTS 3) и општини. Поголемиот дел од вкупно поднесените

¹ Од кои 25 за пчеларство

барања доаѓаат од региони со интензивно земјоделско производство: Пелагонија и Вардар. Пелагонија е најголемиот земјоделски регион, познат по производство на житни култури. Вардарскиот регион е познат по производство на овошје, зеленчук и вино (лозја). Во споредба со претходните програмски периоди, источниот регион бележи зголемување на интересот за користење на ИПАРД. Исто така, овие региони имаат и најголем број договори. Производството на земјоделски култури (житни култури, овоштарници и лозја) е доминантно земјоделско производство во Пелагонискиот и Вардарскиот регион, но и во Источниот регион. Повеќето од апликациите во овие региони се за поевтини инвестиции (трактори и мали парчиња земјоделска механизација).

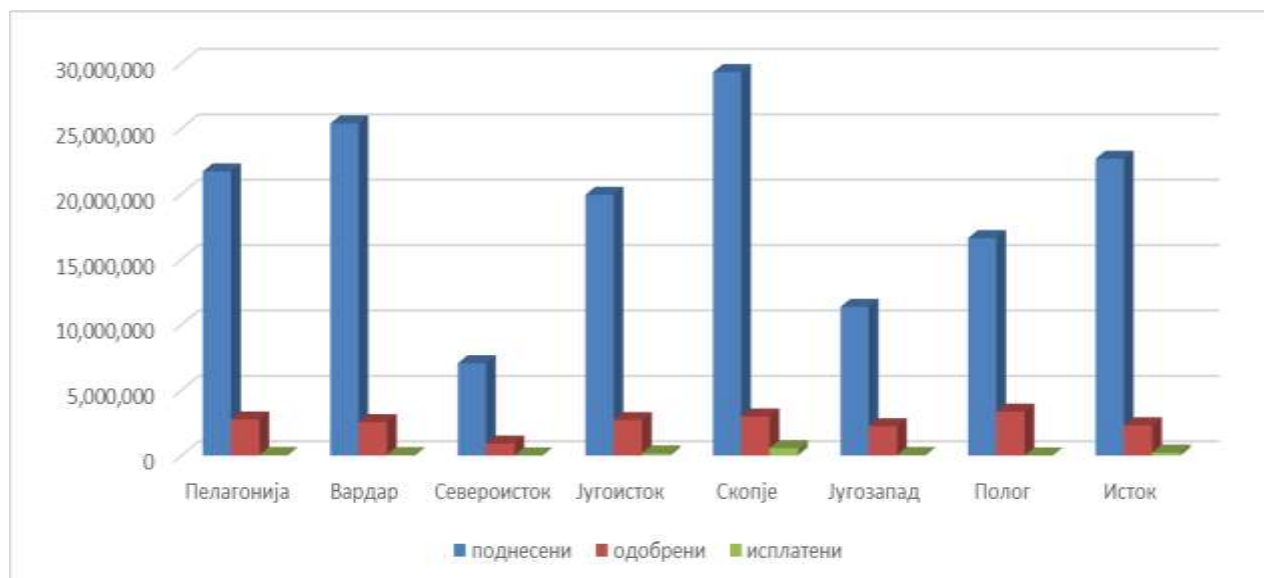
Приказ 12: Преглед на барања по статистички региони

Извор: ИПАРД 3 месечен извештај, јануари 2025

Нема значителна разлика во бројот на поднесени барања помеѓу другите региони. Поради структурата на релјефот, во овие региони е присутно мешано земјоделство. Повеќето фарми имаат мешано (земјоделско и сточарско) производство и во тој случај целата фарма треба да ги исполнува минималните национални стандарди за заштита на животната средина, јавно здравје, благосостојба на животните и безбедност при работа. Многу баратели не го исполнија ова бидејќи нивното сточарско производство е од мал обем и не ги исполнува потребните стандарди.

Приказ 13: Преглед на вкупни јавни трошоци по статистички региони

Извор: ИПАРД 3 месечен извештај, јануари 2025

Постои значителна разлика кога се споредува распределбата на барањата и вкупните јавни трошоци по регион. На пример, Скопскиот и Полошкиот регион се најурбанизирани региони со еден од најниските удели во создавањето на бруто додадена вредност во земјоделството (8 и 10%), но со висока концентрација на корисници, особено компании. Производните капацитети на овие корисници се лоцирани на целата македонска територија.

Табела 25: Преглед на барања по општини

		барања			EU part		
		поднесени	одобрени	исплатени	поднесени	одобрени	исплатени
1	Битола	54	20	0	3.269.989	811.454	0
2	Свети Николе	49	16	0	5.562.304	436.535	0
3	Прилеп	41	20	0	2.353.264	735.846	0
4	Ресен	39	14	0	3.086.684	368.950	0
5	Велес	38	22	0	3.275.270	594.005	0
6	Карбинци	31	17	1	4.933.574	3.310.879	290.026
7	Кочани	29	6	0	3.331.620	112.163	0
8	Куманово	26	9	0	3.307.413	440.734	0
9	Могила	25	11	0	1.862.574	604.965	0
10	Берово	24	3	0	2.754.941	93.699	0
11	Неготино	24	8	0	3.294.954	667.295	0
12	Чешиново-Облешево	22	6	0	1.249.768	162.609	0
13	Лозово	22	13	1	1.696.081	434.856	42.885
14	Кавадарци	19	3	0	2.257.907	68.761	0
15	Долнени	17	9	0	1.408.830	1.254.551	0
16	Пробиштип	17	5	0	2.099.898	157.465	0
17	Виница	17	5	0	330.576	105.463	0
18	Штип	15	6	0	1.198.330	273.276	0
19	Гевгелија	14	2	0	4.780.206	341.048	0
20	Илинден	14	6	1	1.384.166	1.269.375	306.010
21	Струмица	13	1	0	3.639.723	51.745	0
22	Демир Капија	12	1	0	728.871	30.780	0
23	Гази Баба	12	2	0	1.373.226	82.676	0
24	Радовиш	12	0	0	1.619.902	0	0
25	Боговиње	10	4	0	493.792	137.773	0
26	Бутел	10	1	0	2.019.561	16.454	0
27	Чашка	10	6	0	905.049	121.988	0
28	Гостивар	10	3	0	2.028.298	540.424	0
29	Охрид	10	1	0	2.271.258	226.651	0
30	Пехчево	10	2	0	361.876	48.860	0
31	Струга	10	1	0	1.287.936	20.742	0
32	Василево	10	2	1	1.808.992	874.115	217.653
33	Босилево	9	4	0	893.608	401.300	0
34	Брвеница	9	5	0	565.472	463.718	0
35	Делчево	9	3	0	356.918	75.102	0
36	Крушево	9	0	0	578.078	0	0
37	Градско	8	7	0	453.722	221.984	0
38	Кратово	8	1	0	424.637	17.854	0
39	Кривогаштани	8	3	0	513.625	76.067	0

40	Росоман	8	1	0	1.589.069	279.641	0
41	Дебар	7	1	0	222.700	46.972	0
42	Дебарца	7	1	0	117.797	22.161	0
43	Кичево	7	1	0	247.493	51.540	0
44	Крива Паланка	7	1	0	117.784	15.279	0
45	Старо Нагоричане	7	1	0	933.057	23.209	0
46	Желино	7	3	0	897.858	93.567	0
47	Чучер Сандево	6	1	0	1.042.300	14.014	0
48	Демир Хисар	6	4	0	1.139.077	932.533	0
49	Петровец	6	1	0	731.254	42.034	0
50	Студеничани	6	0	0	1.347.045	0	0
51	Тетово	6	0	0	1.160.449	0	0
52	Јегуновце	5	2	0	797.859	489.809	0
53	Липково	5	1	0	403.318	16.565	0
54	Македонски Брод	5	0	0	76.822	0	0
55	Ранковце	5	2	0	119.870	49.878	0
56	Валандово	5	4	2	1.002.882	271.377	0
57	Врапчиште	5	1	0	251.922	72.996	0
58	Кисела Вода	4	0	0	3.064.856	0	0
59	Сопиште	4	1	1	1.468.500	601.321	298.688
60	Зрновци	4	0	0	749.364	0	0
61	Арачиново	3	0	0	159.569	0	0
62	Богданци	3	1	0	1.459.453	14.802	0
63	Ново Село	3	1	0	586.161	406.135	0
64	Теарце	3	1	0	147.516	65.537	0
65	Зелениково	3	1	0	225.116	163.956	0
66	Аеродром	2	2	0	50.694	47.452	0
67	Македонска Каменица	2	1	0	55.307	15.845	0
68	Маврово и Ростуша	2	0	0	28.099	0	0
69	Вевчани	2	1	0	113.501	83.811	0
70	Центар	1	0	0	34.663	0	0
71	Дојран	1	0	0	0	0	0
72	Ѓорче Петров	1	0	0	55.774	0	0
73	Карпош	1	0	0	432.778	0	0
74	Конче	1	0	0	155.414	0	0
75	Сарај	1	0	0	35.588	0	0
76	Чаир	0	0	0	0	0	0
77	Центар Жупа	0	0	0	0	0	0
78	Новаци	0	0	0	0	0	0
79	Пласница	0	0	0	0	0	0
80	Шуто Оризари	0	0	0	0	0	0

Извор: ИПАРД Агенција, табели за известување 2024

4. Преземени активности за подобрување на квалитетот и ефикасноста на спроведувањето на ИПАРД Програмата

4.1 Преземени активности од страна на Телото за управување со ИПАРД

Состојбата со човечките ресурси во ТУ со ИПАРД се менуваше со текот на годините. Во изминатиот период, имаше привремено вработени (2), вработени кои се распоредени во Секторот и ги исполнуваат работните обврски во други сектори (2), унапредувања на постојниот персонал (раководител на Одделението за следење и известување на ИПАРД, раководител на Одделението за имплементација на техничка помош, помошник раководител на секторот, виш соработник во Одделението за програмирање), но и заминувања од секторот (двајца вработени од Одделот за имплементација на техничка помош). Унапредувањето на вработените само во мала мера одговара на насоките добиени од ревизорските извештаи кои ја нагласуваат потребата од задржување и наградување на постојниот персонал. Заминувањата од Одделението за имплементација на техничка помош во голема мера се одразуваат во активностите на Одделението, оптоварувајќи го постојниот персонал. Бројот на вработени во ТУ со ИПАРД на крајот на 2024 година беше 14 (вклучувајќи го и РТУ), а стапката на зафатеност беше 93%.

Долгоочекуваното решение за зголемување на платите од 30% за персоналот вклучен во имплементацијата на ИПА е развиено, но неговото усогласување и вклучување во реформата на системот за плати на државната администрација сè уште се чека. Неуспехот да се обезбеди трајно и системско решение за сите структури поврзани со имплементацијата на ИПАРД, ја принудува секоја страна да бара свое решение за проблемот. Така, за разлика од другите ИПАРД структури (ТУ со ИПАРД и ИПАРД Агенцијата), вработените во УС добиваат зголемување на платата од 30 проценти од 2023 година.

ТУ со ИПАРД направи две **измени на Програмата**. Првата измена на Програмата беше предложена со цел да се прошират и разјаснат можностите за потенцијалните корисници. Предложената измена беше направена според потребата за корекции во ИПАРД Програмата во однос на упатувањето на одредбите од потпишаниот Финансиски рамковен договор за партнерство - FFPA и Секторскиот договор. Одредени корекции се предлагаат во согласност со член 19 од FFPA поврзани со улогите на потекло, каде што сите набавки купени во рамките на овие средства од ИПАРД Програмата може да потекнуваат од која било земја. Поради промените во Анекс 4 точка 5 од секторскиот договор, поврзани со критериумите за прифатливост, предложени се измени во мерка 1, со што правните лица од опсегот на микро, мали и средни претпријатија ќе бидат прифатливи за мерка 1. Како резултат на препораките на ГД за земјоделство (Реф. Ares(2022) 8361331 од 2.12.2022), предложени се измени поврзани со географскиот опсег на мерката 7. Врз основа на препораката на ГД за земјоделство, се предлага измена со додавање на дополнителна колона што се однесува на вкупните јавни расходи (ВЈТ) во индикативниот финансиски план за мерка 10. Како резултат на претходното искуство за спроведување на ИПАРД 2 Програмата и за избегнување на можно преклопување и конкуренција со мерките за поддршка на Националната програма за рурален развој, вкупните прифатливи трошоци за мерка 1, мерка 3 и мерка 7 се зголемени. Втора измена: како резултат на претходното искуство од спроведувањето на ИПАРД 2 програмата (последниот повик објавен во 2023 година) и според проценката направена од ИПАРД структурите, утврдено е дека просечниот внес по повик за мерка 3 изнесувал приближно 6,7 милиони евра (дел од ЕУ) по јавен повик. Така, тековниот буџет за мерка 3 во рамките на ИПАРД 3 Програмата ја надминува предложената побарувачка од страна на барателите. Во исто време, поради доцнења со акредитацијата на мерката 6, потребно е да се намали ризикот од губење на средства со прераспределба на износот за 2024 година. Затоа, со цел да се подобри ефикасноста на спроведувањето на ИПАРД 3 и да се избегне потенцијално откажување од обврските во наредните години, расположливите средства, првично програмирани во рамките на мерките 3 и 6, беа прераспределени во мерка 7 каде што интересот на барателите значително го надминува буџетот доделен за мерката (во рамките на првиот

повик објавен во септември 2023 година, побараниот износ беше четири пати поголем во споредба со расположливиот буџет). Ова особено се однесува на секторите за алтернативно земјоделско производство, преработка на непрехранбени производи, услуги за руралното население и земјоделството, како и секторот за рурален туризам.

Дополнително, одложеното доделување на мерките 4 „Мерки за агро-екологија, клима и органско земјоделство“, 5 „Имплементација на стратегии за локален развој - LEADER пристап“ и 10 „Советодавни услуги“, исто така, бара прераспределба на нивните средства во мерката 7 за 2024 година. Ова ќе го ограничи ризикот од откажување од обврските поврзани со овие мерки во наредните години.

Со цел да се обезбедат **објаснувачки упатства** за подносителите на барањето и да се олесни процесот на издавање документи од вклучените технички тела, IPARD MA во соработка со Одделот за управување со земјоделско земјиште при МЗШВ, Секторот за води и Дирекцијата за животна средина подготви:

- Упатства за постапката за изградба на објекти на земјоделско земјиште;
- Упатства за постапката за добивање мислење/дозвола за наводнување на земјоделско земјиште;
- Упатства за постапката за издавање документи за проценка на влијанието на проектите врз животната средина;
- Упатство за потребните барања за „мали“ производители од животинско потекло;

На барање на потенцијалните корисници (оние кои се занимаваат со преработка на фарма/преработка од мал обем), IPARD MA ги објави следните подзаконски акти на веб-страницата:

- Правилник за отстапувања од специфични хигиенски мерки за „мали“ бизниси, начинот и барањата што треба да се исполнат при директно снабдување со храна од производителот до потрошувачот, условите за преработувачките капацитети, материјалите, инструментите и опремата, како и начинот на производство на храна со традиционални карактеристики;
- Правилник за барањата за услови и хигиена за производство и маркетинг на храна од животинско потекло наменета за директно снабдување, локализирана активност, во географски или економски ограничувања, како и општите и специфичните барања за примена на традиционалните методи на производство, преработка и дистрибуција на храна со традиционални карактеристики.

Упатството и Правилниците ќе придонесат за подобро објаснување и насочување на потенцијалните корисници во рамките на приоритетниот сектор за преработка на фарма и директен маркетинг на сопствено земјоделско производство во мерка 1. Тие се поставени на официјалната веб-страница на ИПАРД.

Поддржано од мерка 9, со цел да се олесни спроведувањето на некои аспекти од Програмата, ТУ со ИПАРД во соработка со вклучениот персонал од ИПАРД Агенцијата и управувачката структура, организираше неколку **работилници**.

Во јануари 2023 година, ТУ со ИПАРД организираше втора работилница за подобрување и надградба на системот за следење на ИПАРД во пресрет на новиот програмски период. Како резултат на работилницата, ТУ со ИПАРД подготви подобрувања на табелите со индикатори за следење и евалуација на ИПАРД Програмата 2021-2027, го изготви Деловникот за работа на Комитетот за следење и направи корекции во РИМ Н (Координација на работата на Комитетот за следење на ИПАРД) и соодветните анекси.

Во координација со управувачката структура, ТУ со ИПАРД организираше работилница за подобрување на методологијата и пресметката на анализата на обемот на работната сила (АОР). Работилницата се одржа во септември 2023 година и на неа присуствуваа претставници од управувачката структура, ИПАРД Агенцијата и ТУ со ИПАРД. Според утврдената агенда, работилницата започна со презентација на методологијата и

пресметката на обемот на работната сила во ИПАРД структурите од страна на УС. Главни точки на работилницата:

- Во насока на зајакнување на капацитетите на администрацијата што работи во ИПА, вработувањето во структурите на ИПА треба да има предност во добивањето согласност за вработување од Министерството за финансии,
- За да се обезбеди доволно време за реагирање на потребите што произлегуваат од планирањето на потребите за работна сила - АОР треба да биде подготвена од соодветната структура на ИПАРД најдоцна до 30 јуни во тековната година за следната година,
- За време на анализите на АОР спроведени во земјите-членки, забележан е тренд на преголеми потреби за работна сила за целата структура на ИПАРД. Менаџерите кои ги пополнуваат АОР листовите, треба да обрнат внимание на капацитетот на секој од вработените поединечно и нивната способност соодветно да одговорат на барањата во АОР (испораки) и времето потребно за одговор (работни часови).
- Предимензионирањето е однапред одредено поради неправилно поставување на прописите за систематизација во структурите. Комитетот за управување предлага измени во правилата за систематизација во структурите на ИПАРД и нивно поставување врз основа на реална АОР,
- Образецот АОР на ИПАРД Агенцијата треба да стане тригодишен во однос на планирањето и спроведувањето на вработувањето. Известувањето повторно треба да биде на годишно ниво, но планирањето треба да биде тригодишно. Исто како и кај ТУ со ИПАРД,
- ИПАРД Агенцијата има зголемување на бројот на вработени, но не се забележува зголемување на оперативната ефикасност. Во оваа насока, земјата-членка го охрабрува воведувањето индикатори базирани на перформанси во АОР,
- Со јавниот повик за вработување на 11 лица во ИПАРД Агенцијата, вкупниот број на вработени би достигнал 160 лица, што е доволно за акредитација и спроведување на мерката 6 (инвестиции во рурална јавна инфраструктура). ИПАРД Агенцијата треба да ја разгледа можноста за прераспределба на луѓе во мерка 6 со цел да се исполнат барањата за човечки капацитети на ГД за земјоделство.

Значителни тешкотии се појавија во процесот на **собирање податоци за следење и известување** и во текот на 2023 година. ТУ со ИПАРД го посочи и го покренува проблемот во неколку наврати. Имено, прирачникот за известување (работна постапка во рамките на ИПАРД Агенцијата) предвидува дека само едно лице, без соодветна замена во случај на отсуство или инвалидитет, треба да ја извршува функцијата на службеник за известување. Таквото решение во голема мера се одразува на функцијата за следење на Програмата и известување на ТУ со ИПАРД и треба да се земе предвид, адресирано за новиот програмски период. Иако конечниот исход од имплементацијата на проектот „Прилагоден софтвер за интегриран административен и контролен систем (IACS)“ – (EuropeAid/139016/DH/SER/MK), значително ќе ги подобри барањата за известување и ќе овозможи пристап само за читање на ИПАРД МА во базата на податоци за имплементација на ИПАРД на Агенцијата, резултатите од работата на експертите на проектот воопшто не ги исполнија барањата на ТУ со ИПАРД.

Во врска со процесот на **акредитација на нови мерки**, персоналот на ТУ со ИПАРД беше вклучен во процесот на измена на Правилникот за деталните услови за регистрација на ЛАГ-ови, постапката за регистрација, потребната документација и начинот на водење евиденција и Правилникот за содржината и методологијата за подготовка на стратегии за локален развој на руралните средини и начинот за нивно одобрување. По одобрувањето на Правилниците, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство објави јавен повик за (пре)регистрација на ЛАГ-ови. Од 10 барања, 8 беа успешни и регистрирани. Регистарот се води во ТУ со ИПАРД, но бидејќи мерката 5 не е акредитирана, поддршката сè уште е од националната програма за рурален развој.

Во претходниот период, ИПАРД структурите подготвија пакет документација за акредитација на мерката 6 од ИПАРД Програмата 2021-2027 и го доставија до Ревизорското тело за надворешна оценка, чекор пред поднесување на официјалното барање до ЕК. Ревизорското тело го доби нацрт-ревизорското мислење со кое се изразува негативно мислење за поднесување на пакетот за акредитација сè додека не се решат споменатите наоди. Најголемиот блокирачки наод што доведува до овој ризик е недостатокот на вработени во Секторот за управување со Инструментот за претпристапна помош - ИПА во Министерството за финансии (особено на позициите Финансиски менаџер и Сметководител), како и во ИПАРД Агенцијата (сметководител и раководител на одделот за сметководство во Секторот за финансиски прашања). Дополнително, блокирачки наод е поставен за нефункционалниот и неприменлив финансиски и сметководствен систем (САП), што ги крши правилата за ефикасно следење и управување со финансиските трансакции во согласност со Секторскиот договор. Со нефункционалниот САП, ниту една финансиска трансакција за ИПАРД III не може да се евидентира и евидентира во сметководството, постои неможност за усогласување со ИПАРД Агенцијата, декларации до ЕК, завршни сметки, финансиско известување до ЕК. Дополнително, недостатокот на долгорочна одржлива политика за мотивирање и задржување на персоналот во структурите на ИПА се наведува како висок ризик.

Како предуслов за воведување на мерката советодавни услуги, на крајот на 2023 година, Собранието го донесе Законот за советодавни услуги во земјоделството и руралниот развој. Персоналот на ТУ со ИПАРД беше активно вклучен во процесот на изготвување на Законот. Законот за советодавни услуги во земјоделството и руралниот развој има за цел да создаде ефикасен и структуриран систем за обезбедување квалитетни совети и информации за нашите земјоделци. Земјоделците ќе можат да се консултираат со експерти од областа на земјоделството и руралниот развој за сите аспекти од нивната работа. Особено важна цел на ова предложено законско решение е структурното и организациското подобрување на постојниот советодавен концепт во Република Северна Македонија. Со пропишувањето на видовите и видовите советници, програмите и видот на обуки што треба да ги поминат, условите што ќе треба да ги исполнат за да бидат регистрирани од страна на потенцијалните даватели на советодавни услуги, ќе се постигне поголема конкурентност, подобар квалитет и зајакнување на капацитетите на давателите на советодавни услуги. Со ова решение, Министерството ќе воспостави регистар на даватели на советодавни услуги што ќе биде јавно достапен за сите земјоделски стопанства за да се олесни нивниот пристап до советник со специфична експертиза за одредена област, во зависност од видот на производство.

4.2 Преземени активности од страна на НАО и УС

Организација на УС

Во однос на промените поврзани со формалните назначувања на органите, во текот на 2024 година беше назначен нов Национален координатор за ИПА, назначен со Одлука на Владата на Република Северна Македонија бр. 14-5508/2 од 28 јуни 2024 година.

Во текот на 2024 година, беа направени промени во врвниот менаџмент на ИПАРД Агенцијата, каде што беше назначен нов вршител на должноста директор (Владина одлука бр. 14-6500/1 од 24 јули 2024 година). За сите овие промени, НАО поднесе формално известување до ГД за земјоделство.

Во јули 2023 година беше иницирана измена и дополнување на Законот за организација на работата на Министерството за финансии и Законот за систематизација на работните места на Одделот за управување со ИПА фондови во рамките на Министерството за финансии.

Промените предвидуваат формирање на 2 (две) дополнителни одделенија во рамките на УС со цел да се постигне посоодветна сегрегација на редовните работни задачи и поедноставување на процесите и одговорностите што моментално се извршуваат во рамките на едното одделение во секторот. Потребата за предложена промена

произлегува и од зголемениот обем на работа, имајќи ги предвид активностите за затворање на програмите ИПАРД/ИПА 2, тековните активности за спроведување на програмите ИПАРД/ИПА 3, како и доверувањето на нови мерки/програми ИПАРД/ИПА 3 и планот за акредитација/доверување на други нови мерки од ИПАРД програмата. Не може да се забележи напредок во однос на започнатите измени на актите за организација и систематизација (предложените измени се сè уште во процес на формално одобрување во рамките на Министерството за финансии).

1. Оцена на системот за управување и контрола, вклучително ИПАРД структури, верзија на последните прирачници за работа, меѓуинституционални договори и ИТ системи.

Во текот на 2024 година беше извршена проценка на системот за управување и контрола во процесот на подготовка на пакетот за акредитација за новата мерка - Инвестиции во рурална инфраструктура (ИРИ). Дополнително, системот за управување и контрола во рамките на имплементацијата на ИПАРД Програмата 2021-2027 редовно беше следен и надгледуван од НАО/УС и нивното ефикасно функционирање преку различни алатки.

За утврдување на меѓусебните односи меѓу телата во рамките на системот за внатрешна контрола за ИПАРД 3, беа потпишани меѓуинституционални договори, и тоа:

- Договор за спроведување помеѓу Националниот службеник за авторизација и Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој за имплементација на ИПАРД 3 под индиректно управување;
- Договор за спроведување помеѓу Националниот службеник за авторизација и ТУ со ИПАРД за имплементација на ИПАРД Програмата 2021-2027 под индиректно управување и
- Договор за спроведување помеѓу ИПАРД Агенцијата и ТУ со ИПАРД за имплементација на Програмата ИПАРД 3 под доверување на задачи за спроведување на буџетот од страна на Комисијата.
- Во текот на 2024 година не се случија значајни промени во дизајнот на системот за управување и контрола. Сепак, се случија некои несуштински промени во однос на акредитираниот Внатрешен прирачник за процедури на ИПАРД Агенцијата.

Во текот на 2025 година, беше предложена измена на акредитираниот внатрешен прирачник за процедури на ИПАРД Агенцијата и ТУ со ИПАРД, претходно оценет и одобрен од директорот на ИПАРД Агенцијата, раководителот на ТУ со ИПАРД и НАО. Предложените измени на внатрешниот прирачник за процедури произлегуваат од препораките од нацрт-извештајот за проценка на усогласеноста за мерката рурална инфраструктура и ревизија на работењето во 2024 година. Со овие измени се воведуваат шаблони за покривање на процесите на барање исклучоци, промени на внатрешниот прирачник за процедури, предавање, слабости во контролата и процесот на управување со ризици. Исто така, правилникот за обука, образование и други форми на професионален развој е усогласен со процедурите на НИПАК и НАО/УС. Исто така, се воведува промена на начинот на работење на ИПАРД Агенцијата (Сектор за одобрување на проекти) во случај на измена на договорот при промена на добавувачот и пресметка на вкупниот прифатлив износ. Промените беа предложени и потребни за процедурите подобро да се усогласат со Секторскиот договор, националното законодавство и ИПАРД 3 Програмата. Процесите на формално одобрување од страна на НАО од 14 април 2025 година, соодветно се финализирани.

2. Верификации и контрола извршена од страна на Управувачката Структура

Канцеларијата за поддршка на НАО во областа на земјоделството и руралниот развој во рамките на годишниот план за верификациски посети за 2025 година, усвоен на 04 февруари 2025 година, предвидува три верификациски посети, и тоа:

- Административна проверка на ниво на проект во врска со спроведувањето на мерката за техничка помош во рамките на ИПАРД 3 Програмата (индикативно планирана за март-април 2025 година);
- Верификациска посета на ниво на проект за платени проекти, особено ex post - проверки на лице место за ИПАРД 2 програмата (индикативно планирана за август-октомври 2025 година) и;
- Административна проверка на платените проекти во рамките на ИПАРД 3 Програмата (индикативно планирана за ноември-декември 2025 година).

Првата верификациска посета поврзана со спроведувањето на мерката за техничка помош во рамките на програмата ИПАРД 3 започна во април 2025 година. Верификациската посета е во тек.

3. Акредитација на нови мерки

Нацрт-прирачникот за процедури на ИПАРД Агенцијата за спроведување на мерката Инвестиции во рурална јавна инфраструктура беше подготвен и доставен до НАО за проценка во август 2023 година. Овој пакет првично беше предмет на процес на самооценување (имплементиран од Одделот за внатрешна ревизија на Агенцијата). НАО СО го разгледа пакетот и даде свои коментари и препораки за подобрување. По добивањето на конечната верзија на прирачникот од ИПАРД Агенцијата од април 2024 година, НАО/МС изврши проценка на системите за управување и контрола за спроведување на новата мерка Инвестиции во рурална инфраструктура.

Врз основа на мислењето од проценката, националните ИПАРД структури подготвија пакет документи за индиректно управување со мерката и на 29 април 2024 година документацијата придружена со извештајот за самооценување беше доставена до Ревизорското Тело за проценка на усогласеноста.

Ревизорското Тело поднесе нацрт-ревизорско мислење за проценка на усогласеноста на системот за индиректно управување со мерката (10-540/1 од 23.01.2025 година), каде што се детектираат главните загрижености во врска со функционирањето на електронскиот САП систем во ИПАРД Агенцијата, постигнувањето оптимален број на вработени (особено за спроведување на нови мерки), политиката на задржување на вработените, како и недостатокот на специјализирани обуки. Овие области се означени како клучни области за подобрување.

ИПАРД структурите редовно ги координираат активностите во врска со надминување на идентификуваните наоди, одржани се итни писма и состаноци со високи функционери. Во меѓувреме, сите наоди од техничка природа се надминати од страна на надлежната ИПАРД структура. Направени се промени во прирачникот за процедури.

4. Административни капацитети на институциите во ИПАРД структурата

Управувачка Структура

Според анализата на работното оптоварување на управувачката структура, беше идентификувано дека оптималниот број на вработени за 2025 година е 18 (осумнаесет). Тековниот број на вработени е 15 (петнаесет), вклучувајќи го и НАО. Во текот на 2025 година, еден вработен се приклучи на УС со договор на привремено вработување.

ИПАРД Агенција

Анализата на работното оптоварување за 2025 година е подготвена според бројот на барања за финансиска поддршка што треба да се поднесат во 2025 година. Треба да се напомене дека човечките капацитети во ИПАРД Агенцијата, особено одделението за сметководство во рамките на Секторот за финансиски прашања, се на многу ниско ниво, што е идентификувана слабост во консолидираниот акционен план за слабости/недостатоци во внатрешната контрола. Функцијата на сметководството во моментов ја извршуваат вработени кои не се искусни - помлади соработници, бидејќи раководителот на одделението за сметководство го заврши својот професионален

ангажман во Агенцијата, а советникот-сметководител е на подолго породилно отсуство. Овие наоди се идентификувани со ревизорското мислење во врска со проценката на усогласеноста на системот за индиректно управување за мерката ИРИ во рамките на ИПАРД 3 и понатаму ќе се следи со спроведувањето на програмата ИПАРД 3.

Според АОР на ИПАРД Агенцијата за 2025 година, оптималниот број на вработени во Агенцијата е 160, вклучувајќи ја и имплементацијата на мерката за рурална инфраструктура (ИРИ). Според АОР за 2025 година, потребни се 17 нови вработувања и 29 унапредувања во ИПАРД Агенцијата.

Во текот на 2025 година, двајца вработени беа префрлени во рамките на ИПАРД структурата, а тројца вработени беа префрлени надвор од ИПАРД структурата.

Тековниот број на вработени е 142.

Тело за управување со ИПАРД

АОР за периодот 2025-2027 година беше подготвена, а резултатите од пресметките покажаа дека оптималниот број на вработени во ТУ со ИПАРД за 2025 година е 16 (шеснаесет).

Во текот на 2025 година, еден вработен беше преместен од ТУ со ИПАРД, така што моменталниот број на вработени е 13.

Капацитети на ИПАРД структурите

Во табелата подолу се прикажани податоци за човечките капацитети во ИПАРД структурата за 2025 година:

Институција	Број на вработени на 01.01.2025	Број на потребни вработени АОР за 2025	Реализирани нови вработувања до 30.04.2025	Напуштиле работно место до 30.04.2025	Вработени во моментов	Стапка на пополнетост на работни места	Стапка на обрт
НАО/НФ	14	18	1	0	15	83%	0.00%
ИПАРД Агенција	143	160	2	3	142	89%	2.10%
ТУ со ИПАРД	14	16	0	1	13	81%	7.14%
Вкупно	171	194	3	4	170	88%	2.34%

Со АОР за 2025 година, бројот на потребен персонал во ИПАРД структурата е зголемен на 194, така што во моментов стапката на пополнетост е 88% во однос на потребите за 2025 година. Флукуацијата на персоналот на ниво на Програмата е 2,34%.

Задржување на персоналот и мотивациска политика

Во врска со задржувањето на персоналот во ИПА структурата, со Законот за извршување на буџетот за 2025 година имплементирано е краткорочно решение за мотивација и задржување на персоналот во ИПА структурите. Решението предвидува фиксен надомест од 15% на платата на персоналот во ИПА структурите до крајот на 2025 година. Со ова решение се планира да се надмине јазот до усвојување на долгорочно системско решение.

Законот за административни службеници е во фаза на измена.

Министерството за европски прашања и НИПАК, како одговорен орган за координација на активностите за подготовка на политиката за задржување на човечки ресурси во ИПА структурите, беа обврзани на осмата седница на Владата одржана на 30.07.2024 година да ја финализираат политиката за задржување, следејќи ги насоките на ЕК, до октомври

2024 година. Сепак, оваа активност сè уште треба да се финализира, а политиката за задржување сè уште не е подготвена.

5. Финансико управување

Финансискиот договор во рамките на Програмата за земјоделство и рурален развој на Република Северна Македонија во рамките на Инструментот за претпристапна помош (ИПА 3) за годините 2021-2027 е потпишан помеѓу ЕК и Владата на Република Северна Македонија и стапи во сила на 29 ноември 2023 година.

Согласно член 33(3) од Финансискиот рамковен договор за партнерство за ИПА 3 и Анекс 7 од Секторскиот договор, НАО испрати до Комисијата прогноза за своето веројатно барање за плаќање за 2025-2026 година за ИПАРД 3 Програмата на 15 јануари 2025 година.

Во табелите подолу се прикажани извршените плаќања/декларирани износи - придонесот од ИПА за целокупната состојба на Програмата и за 2024/2025 година по квартали со пресек на 31 март 2025 година:

Извршени исплати/декларирани суми		
2024		
Прв квартал 2024	Мерка 1	0.00
	Мерка 3	0.00
	Мерка 7	0.00
	Мерка 9	0.00
Втор квартал 2024	Мерка 1	0.00
	Мерка 3	0.00
	Мерка 7	0.00
	Мерка 9	0.00
Трет квартал 2024	Мерка 1	0.00
	Мерка 3	0.00
	Мерка 7	0.00
	Мерка 9	1,543.05
Четврт квартал 2024	Мерка 1	275,063.69
	Мерка 3	0.00
	Мерка 7	773,435.75
	Мерка 9	1,466.94
2025		
Прв квартал 2025	Мерка 1	878,808.53
	Мерка 3	0.00
	Мерка 7	134,286.88
	Мерка 9	1,462.77
ВКУПНО 2024-2025	Мерка 1	1,153,872.22
	Мерка 3	0.00
	Мерка 7	907,722.63
	Мерка 9	4,472.76
ВКУПНО 2024-2025		2,066,067.61

Согласно член 37 од Секторскиот договор, НАО испрати декларација за трошоци, која служеше како барања за плаќање за направените трошоци и остварените приходи за првиот квартал од 2025 година. Барањето за плаќање редовно се испраќаше преку системот SFC 2021 од страна на Националниот фонд, како што е прикажано во табелата подолу.

Вкупен буџет на Програмата за периодот 2021-2027				% во споредба со достапниот буџет
	ИПА дел	Национален дел	ВКУПНО	
Достапен буџет 2021-2027	97,000,000	31,073,333	128,073,333	
Исплатено	2,066,067.61	687,987.69	2,754,055.20	3%

4.3 Преземени активности од страна на ИПАРД Агенцијата

4.3.1 Напредок во собирањето на податоци за следење

Во согласност со одговорностите преземени од Договорот за спроведување помеѓу ТУ со ИПАРД и ИПАРД Агенцијата, ИПАРД Агенцијата редовно известуваше за спроведувањето на ИПАРД Програмата.

Размената на податоци се врши преку табелите за следење и евалуација за ИПАРД Програмата, како и со други извештаи подготвени на барање на ТУ со ИПАРД, кои содржеа податоци кои не беа вклучени во табелите, но беа релевантни за спроведувањето на Програмата.

Во 2024 година, ИПАРД Агенцијата, во рамки на дефинираниот рок и редовно, му ги доставуваше на ТУ со ИПАРД табелите за следење за спроведување на ИПАРД Програмата, кои вклучуваат информации за физички и финансиски индикатори, извештаи од извршените контроли, идентификувани неправилности и дополнителни барања за извештаи, дефинирани во Договорот за спроведување.

Собирањето на податоците и подготовката на извештаите се водеше рачно во Excel.

Во текот на 2024 година, ИПАРД Агенцијата ги евидентираше сите трансакции во софтверот САП. Штом ќе се увериме дека сите извештаи генерирани преку САП се вистинити и точни, софтверот САП ќе се користи како единствена алатка за сметководство во ИПАРД Агенцијата и сите финансиски индикатори ќе бидат повлечени од системот.

Поради претходните планови за подобрување на ефикасноста на Агенцијата, преку подобрување на преносот на податоци и информации со ТУ со ИПАРД, Агенцијата донесе одлука за формирање работна група, составена од членови од Агенцијата, ТУ со ИПАРД и Министерството за финансии. Оваа работна група е одговорна за имплементација на „Интегриран систем за администрација и контрола (IACS)“.

Работната група треба да учествува во активностите на проектот „Прилагодување на Интегриран систем за администрација и контрола (IACS)“, поточно во имплементацијата на ИПАРД модулот како софтверско решение, што ќе доведе до зголемена ефикасност и ефективност. Крајната цел е поедноставување на преносот на податоци и комуникацијата меѓу институциите и зголемена транспарентност на податоците.

Понатаму, Агенцијата има намера да воведо онлајн апликации за ИПАРД фондовите, поточно за ИПАРД 3 Програмата.

4.3.2 Резиме од следењето на договорите

Во текот на 2024 година, за ИПАРД 3 Програмата, ИПАРД Агенцијата објави два повици, 01/2024 за мерка 3 и 02/2024 за мерка 7. ИПАРД Агенцијата склучи договори, кумулативно за мерка 1 склучи договори за 340 проекти, а за исплата 3 за проект во износ од 275.063,00 евра, а за мерка 3 нема постоечки договори, а за мерка 7 склучи договори за 47 проекти, а за мерка 9 склучи договори за 2 проекти и износ за исплата во износ од 3.010,00 евра.

Поголемиот дел од потпишаните договори се однесуваа на набавка на опрема и машини кои имаат краток рок за имплементација на инвестицијата и затоа не беше потребно писмо за извештај за напредок од подносителот на барањето.

Во текот на 2024 година, ИПАРД Агенцијата од ИПАРД 3 за сите објавени повици доби 1404 барања за плаќање кои беа обработени или сè уште се обработуваат во тековната година. ИПАРД Агенцијата има склучено договор за проект со кумулативни 2377 барања за плаќање и исплатени барања за плаќање 11 во вкупен износ од 1.051.509,00 €.

Податоците се дадени во табелата за примени, одобрени и исплатени барања за мерка 1, мерка 3, мерка 7 и мерка 9, кумулативно од 2023 до 2024 година.

Во текот на 2024 година, ИПАРД Агенцијата изврши административни контроли на сите поднесени барања. Дополнително, се наведени причините за одбивање на барањата пред потпишувањето на договорите:

Причините за одбиените примени барања не ги исполнуваат критериумите на ИПАРД програмата.

Во одлуката за одбивање на барањето е содржан список на сите детали за одбивање, додека табелата / евиденцијата за примени барања / ги наведува причините за одбивање во согласност со формуларот за акредитација.

Во врска со контролите на лице место (КЛМ), Секторот за КЛМ ги изврши следните:

➤ **контроли на лице место пред одобрување, од кои:**

- 405 контроли на лице место за инвестиции во мерка 1 – ИПАРД (2021-2027)
- 43 контроли на лице место за инвестиции во мерка 3 – ИПАРД (2021-2027)
- 61 контроли на лице место за инвестиции во мерка 1 – ИПАРД (2021-2027)

Секторот за КЛМ изврши дополнителни 3 контроли и тоа:

- 1 контрола пред одобрување
- 1 контрола пред исплата
- 1 контрола ex-post.

Во однос на инвестициите што имаат скриени работи што треба да се следат, корисниците редовно известуваат до Секторот за КЛМ за преземените активности, доставувајќи ни фотографии, мерења и градежна документација.

Во однос на мерката Техничка помош, од страна на Секторот за КЛМ се обезбедени докази (фотографии и друга документација), со кои се потврдува реализацијата на комитетот за следење, работилниците, како и за набавка на материјали (печатени материјали, промотивни материјали, канцелариски материјали).

4.3.3 Критични прашања во спроведувањето на ИПАРД програмата

Во 2024 година беше усвоена ИПАРД Програмата 2021-2027 за новиот програмски период и соодветно на тоа, ИПАРД Агенцијата направи одредени измени во внатрешните процедури и контролните листи согласно предложените измени. Една од најзначајните промени за новиот програмски период е тоа што Агенцијата ќе ја добие што е можно повеќе од потребната документација по службена должност, што би овозможило скратување на постапката за аплицирање за комплетирање на барањата, односно скратување на постапката за одобрување на барањата.

Резиме на напредокот во спроведувањето на финансиската помош на Заедницата

Најкритични прашања сè уште остануваат капацитетите на човечките ресурси и временската рамка за обработка на барањата. Бидејќи бројот на примени барања на јавен повик е значително зголемен, сегашниот персонал е предизвикан да ги исполни роковите утврдени со закон за обработка на барањата и барањата за плаќање.

При обработката на барањата за плаќање во 2024 година, Агенцијата наиде на проблеми при обработката на барањата за плаќање, тешкотии за корисниците во обезбедувањето на потребната документација, обезбедувањето доказ за потеклото на материјалите и опремата, навременото и правилно ажурирање на сметководствената евиденција.

Специфични проблематични области може да се видат во почитувањето на роковите и одредбите наведени во договорот за кофинансирање.

Техничката спецификација за мерката 9 (ORBIS) е доставена од ИПАРД Агенцијата и ТУ со ИПАРД и се очекува да биде доставена документација за спроведување на набавката.

4.3.4 Резултати од извршените контроли на лице место и идентификуваните нерегуларности

Немаше пријавени никакви неправилности кога станува збор за извршените контроли на лице место во 2024 година.

Најчестите неусогласености, т.е. разлики или наоди кои немаат големо финансиско влијание врз инвестицијата, утврдени за време на контролите на лице место во 2024 година, се:

Пред одобрување:

Во случај на инвестиција во рамките на мерка 7, беше утврдено дека дел од градежните работи за кои се бара финансиска поддршка биле започнати пред да се потпише договорот со ИПАРД Агенцијата.

Беа пронајдени мали технички проблеми во однос на пријавените парцели во списите на предметот (вкупна површина на посевите, неточен број на ЛПИС или катастарски парцели, не е пријавена парцела, туку дел од блок на ЛПИС, итн.)

Пред исплата:

- разлики во техничките карактеристики на купената опрема наведени во договорот, фактурата и контролата на лице место, а најчестата причина за овие разлики се должи на технички причини, т.е. грешки направени при издавање на потребната документација за опремата од страна на добавувачот/производителот;
- отсуство на одредени податоци што треба видливо да се означат на самата опрема (година на производство, земја на потекло, сериски број, модел), а во одредени случаи и отсуство на какви било ознаки (опрема и машини без плочки со технички податоци - најчесто кај машини и опрема произведени дома);
- нефункционалност на дел или целата опрема (опрема за која при контролата се утврдува дека не е во функционална состојба, т.е. дека е расклопена на делови или не е поврзана со електрична енергија или има одреден дефект) и во такви случаи се дава одреден рок за нејзино пуштање во употреба и повторно се спроведува контрола на лице место (сите корисници за кои е утврдена таква состојба, ја пуштаат опремата во употреба);
- опремата се користи за друга намена од наменетата - во инвестиции каде што се купува опрема за обезбедување услуги (земјоделска механизација, багери итн.), сомневање дека се користи за лични потреби. Со извршените контроли, дополнителни контроли, утврдено е дека опремата се користи за наменетата намена;
- промена на одреден вид опрема или градежни материјали во фазата на имплементација без информирање на ИПАРД Агенцијата и добивање одобрение од Агенцијата;
- опремата што е предмет на инвестицијата (механизација, опрема за преработка, опрема за наводнување, сандаци за пчели итн.) не е во функција, се складира во делови во магацини или одреден дел се користи само за наменетата намена. Ова е сезонска опрема и проверката на функционалноста зависи од тоа кога е купена и времето на извршување на контролата на лице место. Корисниците даваат изјави

дека опремата ќе биде ставена во функција штом временските услови дозволат, т.е. според сезоната.

- оштетена механизација/опрема за време на работа (корисникот треба да достави писмен доказ дека е извршен сервис и дека дефектот е отстранет, со што опремата/механизацијата се користи без проблеми);

Контрола на скриени работи:

Од извршените контроли за скриени работи, не се пронајдени неусогласености и неправилности.

За време на спроведувањето на инвестициите, особено кога станува збор за градежни работи, се вршат контроли на лице место при спроведување на одредени активности, таканаречена контрола за скриени работи (за работи што нема да бидат потврдени на крајот од инвестицијата). Кај сите инвестиции што вклучуваат скриени работи, корисниците редовно пријавуваат и доставуваат фотографии и друга документација од развојот на градежништвото (во фази), со што голем дел од скриените работи можат и се потврдуваат како завршени.

Ex-post контроли:

- За време на овие контроли не се утврдени поголеми наоди. Сите корисници ја чуваат опремата/механизација, таа се користи според наменетата намена и е означена според договорот. По наодите од ревизорското тело, извршени се контроли по плаќањето во неколку инвестиции каде што е констатирана нефункционалност на опремата и/или употреба за друга намена, при што кај сите корисници инвестицијата е ставена во употреба и се користи според наменетата намена.

4.4 Извештај за работата на Комитетот за следење на ИПАРД

Комитетот за следење на ИПАРД 3 Програмата, со одговорности опишани во член 53 од Рамковниот договор за финансиско партнерство и член 54 од Секторскиот договор, беше формиран со цел да ја следи ефективноста и квалитетот на спроведувањето на ИПАРД 3 Програмата и да ги постигне целите на Програмата. Во јануари 2023 година, ТУ со ИПАРД доби писмо (насоки за следење на спроведувањето на ИПАРД 3 Програмата – Ref. Ares (2023)4094313) од службите на ГД за земјоделство, во кое јасно се наведува дека Комитетот за следење на ИПАРД 3 може да ги преземе сите нерешени прашања во врска со спроведувањето на ИПАРД 2 Програмата.

Комитетот беше формиран со Одлука 20-2694/1 од 24 февруари 2023 година. Подоцна, составот на Комитетот беше ажуриран во ноември 2024 година, во согласност со измените на Законот за органите на државната управа од пред 12 месеци.

Во декември 2024 година, Комитетот го одржа својот четврти состанок. Состаноците на Комитетот беа организирани со поддршка обезбедена од мерката за техничка помош, досега во Скопје, имајќи предвид дека две набавки (тендери) за организирање на четири состаноци на Комитетот не беа успешни. Оваа ситуација е елаборирана во дел 4.6 – користење на техничка помош.

Главни одлуки донесени од Комитетот за следење во текот на 2023 и 2024 година:

- Комитетот за следење на ИПАРД ја усвои првата измена на Програмата.
- Комитетот за следење на ИПАРД го разгледа и усвои Планот за евалуација на ИПАРД 3 Програмата.
- Комитетот за следење на ИПАРД го разгледа и усвои Планот за активности за видливост и комуникација за ИПАРД 3 Програмата.
- Комитетот за следење на ИПАРД ја разгледа и усвои АПТА за 2023 година.
- Комитетот за следење на ИПАРД го усвои планот за комуникација и публицитет на ИПАРД 3 Програмата за 2024 година.
- Комитетот за следење на ИПАРД ја усвои АПТА за 2024.

- Комитетот за следење на ИПАРД го усвои планот за комуникација и публицитет на ИПАРД 3 Програмата за 2025 година.

Одлуки донесени од Комитетот по писмена постапка:

- Усвојување на првата измена на АПТА 2023.
- Усвојување на годишниот извештај за имплементација на ИПАРД Програмата 2014-2020 за 2023 година.
- Усвојување на втората измена на ИПАРД 3 Програмата.
- Усвојување на првата измена на АПТА 2024.
- Усвојување на втората измена на АПТА 2024.
- Усвојување на АПТА 2025.

4.5 Евалуација на ИПАРД Програмата

Евалуациите имаат за цел да го подобрат квалитетот, ефективностa и конзистентноста на помошта од фондовите на Унијата и стратегијата и спроведувањето на ИПАРД 3 Програмата. Програмата ќе биде предмет на ex-ante и ex-post, а доколку Комисијата го смета за соодветно, и на меѓуевалуации спроведени од независни евалуатори под одговорност на ТУ со ИПАРД.

Главно, ограничениот капацитет и знаење за методите за евалуација, вклучувајќи ги методите за примарно собирање податоци во ТУ со ИПАРД и доцнењата во доставувањето на податоците од ИПАРД Агенцијата остануваат како главна пречка за имплементација на системот за евалуација, кој ќе го поддржи подобрувањето на целокупното спроведување на Програмата. Доцнењето во преносот на информации и податоци од ИПАРД Агенцијата поради рачна обработка на податоци, дополнително ги одложува активностите на ТУ со ИПАРД и спречува навремени активности за подобрување на правните документи поврзани со спроведувањето на Програмата.

Планот за евалуација за ИПАРД 3 Програмата беше усвоен од Комитетот за следење на првиот состанок.

Во текот на 2024 година, активностите на персоналот на ТУ со ИПАРД беа фокусирани на планирање и подготовка на документи за ex-post евалуација на ИПАРД 2 Програмата 2014-2020, користејќи техничка помош преку мерки за поддршка. Процесот на ex-post евалуација започна на почетокот на 2025 година, а резултатот се очекува во периодот октомври-ноември 2025 година.

Поголемиот дел од активностите за евалуација се предвидени за следните години, но подготвителната фаза започна во 2024 година. ТУ со ИПАРД планира (како што е предвидено во АРТА 2025) работилница за зајакнување на капацитетите за евалуација и утврдување на очекуваните резултати, со следниве активности:

- Ангажирање на експерт за евалуација и организирање на работилница, дефинирање на прашања за евалуација и индикатори специфични за Програмата, идентификација на потребите од податоци за евалуација и проверка на изворите на податоци.
- Одлучување за податоците што ќе се користат преку системот за следење, формуларот за апликација, барањата за плаќање и други алатки за следење.
- Активности за следење за ТУ со ИПАРД, ИПАРД Агенцијата и персоналот на УС, преглед на подобрениот систем за евалуација (потребни податоци, квалитет на податоците и преглед на изворите на податоци од барањето за користење на средства, барањата за плаќање и други алатки за следење).

4.6 Користење на техничка помош

Спроведувањето на мерката техничка помош се покажа од големо значење за ТУ со ИПАРД и структурите на ИПАРД во целина, бидејќи ИПАРД Агенцијата, Управувачката Структура и различните вклучени засегнати страни индиректно имаа корист од нејзиното спроведување.

ТУ со ИПАРД потпиша вкупно 10 договори со ИПАРД Агенцијата (придонес од ЕУ од 526.697 €).

Договорот со највисока вредност што се спроведува преку мерката е набавка на услуги за независна евалуација на ИПАРД 2 Програмата.

Во последните две години (2023 и 2024 година), имаше два неуспешни обиди да се ангажира компанија за организирање состаноци на Комитетот за следење. Поради неуспехот на овие набавки, ТУ со ИПАРД направи измени во АПТА за да може логистички да организира состаноци на Комитетот.

Предвидени активности од АПТА 2024:

- Организирање на Комитетот за следење на ИПАРД – 4 состаноци, во индикативен износ од 65.000 евра.
- Трошоци за информативна и кампања за публицит, вклучувајќи трошоци за печатење и дистрибуција – печатење на промотивни материјали (упатства, брошури и обрасци за аплицирање), во индикативен износ од 2.500 евра.
- Трошоци за превод и толкување - превод на документи од Програмата, во индикативен износ од 5.000 евра.
- Обука за подготовка на потенцијални ЛАГ за имплементација, во индикативен износ од 20.000 евра.
- Работилница за зајакнување на капацитетите за евалуација и утврдување на очекуваните резултати, во индикативен износ од 20.000 евра.
- Реализација на активностите за евалуација, ex-post евалуација на ИПАРД Програмата 2014-2020, во индикативен износ од 95.000 евра.
- Работилница за едукација за PRAG правилата за ТУ со ИПАРД и ИПАРД Агенцијата, во индикативен износ од 15.000 евра.

4.7 Активности за вклучување на засегнатите страни во спроведувањето на ИПАРД

Програмирањето на помошта во земјоделството и руралниот развој е подготвено во тесни консултации со сите соодветни заинтересирани страни (социо-економски партнери како што е дефинирано во националното законодавство). Процесот на подготовка на Програмата беше спроведен во надлежност на ТУ со ИПАРД во соработка со ИПАРД Агенцијата и во континуирани консултации со сите релевантни засегнати страни, надлежните државни, регионални, локални власти и други јавни органи, економските и социјалните партнери и сите други соодветни тела што го претставуваат граѓанското општество, невладините организации, вклучително и еколошките организации.

Стратегијата на оваа Програма и краткиот опис на избраните мерки се објавени на веб-страницата на МЗШВ, со што се поканува пошироката јавност да даде коментари за избраната стратегија, распределбата на финансискиот план и мерките и активностите што треба да се поддржат во детален опис. Од јавноста се бара да го даде своето мислење со давање одговори на следниве прашања:

1. Дали избраните сектори за поддршка, како и видот на подобна инвестиција, одговараат на реалните потреби?
2. Дали општите и специфичните критериуми во мерките се остварливи и реални?
3. Предложената вредност на инвестицијата (минимална и максимална) во мерките одговара на потребите?
4. Дефиницијата на корисниците е добро прилагодена на реалната состојба и земјоделскиот сектор и руралните средини?
5. Дали буџетската распределба по мерка е прифатлива и дали се смета дека истата може соодветно да се искористи?
6. Кои други мерки треба да бидат вклучени во Програмата?
7. Предлози/сугестии за подобрување на апсорпцијата на достапните средства од ИПАРД.

Дополнително, врз основа на покана од различни здруженија и синдикати како економски партнери (стопанска комора, здруженија на земјоделци, задруги, занаетчиски здруженија итн.), персоналот на ТУ со ИПАРД учествуваше во презентациите на можностите што ИПАРД Програмата им ги дава на потенцијалните корисници.

Во врска со подготовките за спроведување на мерката LEADER, ТУ со ИПАРД ги продолжи координативните состаноци со претставници на мрежата за рурален развој и колегите од МЗШВ од Секторот за рурален развој. Со оглед на тоа што спроведувањето на мерката се пилотира преку Националната програма за рурален развој, на состаноците се дискутираа искуствата и проблемите со кои се соочува ЛАГ, но исто така беа разменети идеи за подобрување на спроведувањето во иднина кога мерката ќе се спроведува преку ИПАРД.

Во рамките на кампањата за комуникација и публицитет, беа одржани неколку настани (работилници, форуми, состаноци) со цел да се подобри соработката помеѓу ИПАРД структурите и помеѓу ИПАРД структурите и другите засегнати страни (технички тела, невладини организации, консултантите). Директната комуникација со засегнатите страни на овие настани придонесе за значителни подобрувања во спроведувањето на Програмата, како и за зголемена соработка и доверба на надворешните засегнати страни во ИПАРД структурата во пресрет на новиот програмски период. Вклученоста на засегнатите страни е обезбедена и во работата на Комитетот за следење преку учество на претставници од различни интересни групи како членови на Комитетот. Следните членови во Комитетот за следење се претставници на различни засегнати страни и економски, социјални и еколошки партнери:

1. претставник од Стопанската комора на Македонија – економски партнер;
2. претставник од Стопанската комора на северозападна Македонија – економски партнер;
3. претставник од Сојузот на стопански комори на Македонија – економски партнер;
4. претставник од Македонската асоцијација на преработувачи – економски партнер;
5. претставник од Националната федерација на фармери на Северна Македонија – економски партнер;
6. претставник од Занаетчиската комора – економски партнер;
7. претставник од Факултетот за земјоделски науки и храна, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – социјален партнер;
8. претставник од Универзитетот „Гоце Делчев“ – социјален партнер;
9. претставник од Заедницата на единици на локална самоуправа (ЗЕЛС) – социјален партнер;
10. претставник од Мрежата за рурален развој – социјален партнер;
11. претставник од Факултетот за ветеринарна медицина – социјален партнер;
12. претставник од Движењето на екологистите на Македонија – еколошки партнер;
13. претставник од ЛАГ Агро-Лидер – социјален партнер;
14. претставник од Мрежата на млади земјоделци – социјален партнер;
15. претставник од Здружението на здруженија на граѓани - Здружение на земјоделци – социјален партнер;
16. претставник од Здружението на производители на извозници на вино и други пијалоци од грозје „Вина од Македонија“ – економски партнер.

ТУ со ИПАРД ги вклучи сите релевантни органи и тела, како и соодветни економски, социјални и еколошки партнери во процесот на консултации за изготвување на Програмата. Резултатите од консултациите се презентирани во посебно поглавје 13 од ИПАРД Програмата 2021-2027. Се одржуваат шест различни работилници кои опфаќаат различни сектори поддржани со мерките во Програмата.

4.8 Обезбедување на публицитет и информации за спроведувањето на планот за комуникација

ВОВЕД

Активностите поврзани со публицитетот на ИПАРД Програмата 2021-2027 се предвидени во годишниот акционен план за публицитет и комуникација на ИПАРД Програмата за 2023 и 2024 година. Специфичните цели на планот за публицитет се: доставување квалитетни информации до целните групи со цел да се промовираат можностите што ги нуди помошта на Европската Унија и нашата земја, да се промовираат резултатите од спроведувањето на ИПАРД Програмата, да се зголеми бројот на квалитетни барања и да се подигне свеста кај пошироката јавност за придонесот на Европската Унија.

Планираните активности се однесуваат конкретно на:

- Организирање на ИПАРД информативни едукативни денови;
- ИПАРД форуми за поуспешно спроведување на ИПАРД Програмата 2021-2027;
- ИПАРД работилници за подготовка на ИПАРД обрасци за аплицирање, објавување на јавни повици
- Настапи/интервјуа во електронски медиуми и весници;
- Објавување на списокот на крајни корисници на средства од ИПАРД Програмата;
- Креирање и дистрибуција на обрасци за аплицирање и упатства посветени на ИПАРД Програмата 2021-2027;
- Подготовка и дистрибуција на брошури посветени на публицитетот на ИПАРД програмата 2021-2027;
- Објавување на аудио и видео снимки;
- Ажурирање на веб-страницата: www.ipard.gov.mk.

Институциите одговорни за спроведување на горенаведените активности во согласност со нивните надлежности и функции се: ТУ со ИПАРД и ИПАРД Агенцијата.

РЕАЛИЗИРАНИ АКТИВНОСТИ

1. Организација на ИПАРД информативни и едукативни денови

Организацијата на информативните денови за ИПАРД Програмата се одвиваше во периодот пред и за време на објавените јавни повици за одредена мерка.

Претходната објава за јавниот повик за мерките 1 и 7 од ИПАРД Програмата 2021-2027 беше објавена на 15 мај 2023 година, а јавниот повик беше објавен на 1 септември 2023 година и траеше до 30 октомври 2023 година.

Информативните денови беа реализирани во координација помеѓу ТУ со ИПАРД и ИПАРД Агенцијата. Можностите што ги нуди ИПАРД беа презентирани пред поширока публика, од претставници од двете институции, а информативните денови беа следени од повеќе од 100 учесници. Имајќи ја предвид моменталната состојба со енергетската криза, информативните денови предизвикаа голем интерес кај компаниите од преработувачката индустрија. Информации за планираните активности за публицитет беа испратени до стопанските комори, занаетчиските и други здруженија, порталите, земјоделските задруги, Мрежата за рурален развој, Националната федерација на фармери и други институции, по е-пошта, и од нив беше побарано да ги проследат овие информации до своите членови и/или да ги објават на своите веб-страници. Се охрабрува пошироката јавност и потенцијалните корисници на ИПАРД средствата да поставуваат прашања преку е-пошта или телефонски повици во врска со достапната поддршка.

Првиот циклус на информативни денови беше најавен со голем настан, реализиран во соработка со кабинетот на министерот за земјоделство, шумарство и водостопанство, како и со кабинетот на министерот за европски прашања и директорот на ИПАРД Агенцијата. Настанот се одржа на 5 февруари 2024 година во Скопје, а на него присуствуваа голем број градоначалници на рурални општини, како и министри, директори и раководители на државни институции кои се вклучени во процесот на спроведување на ИПАРД програмата.

Информативната кампања за јавниот повик за мерките 1 и 7 од ИПАРД програмата 2021-2027 заврши на 13 октомври 2023 година во Битола со настан кој предизвика голем интерес кај жителите на Битола. На настанот присуствуваа претставници од ТУ со ИПАРД, ИПАРД Агенцијата, регионалната единица на МЗШВ, заменик-директорот на Агенцијата за

советодавни услуги (АПРЗ), директорот на Државниот земјоделски инспекторат и голем број заинтересирани потенцијални корисници на Програмата. Објавувањето на јавниот повик за новата ИПАРД 3 Програма беше опфатено и со голем настан организиран од ТУ со ИПАРД, ИПАРД Агенцијата, МЗШВ, НИПАК и кабинетот на премиерот. Настанот беше реализиран со голема медиумска покриеност и имаше големо влијание во јавноста. Тоа беше одлична основа за успешно јавно објавување на мерките 1 и 7 од ИПАРД Програмата 2021-2027.

2. Достава на директни информации кон корисниците

Согласно член 12, став 3, од Договорот за спроведување Програмата помеѓу ТУ со ИПАРД и ИПАРД Агенцијата, ИПАРД Агенцијата поднесува месечни извештаи за промотивните активности на Агенцијата. Доставувањето информации, преку телефон и е-пошта, до потенцијалните корисници се врши континуирано, односно во телефонскиот центар на Агенцијата. ТУ со ИПАРД обезбедува информации за јавноста преку е-пошта, преку телефон и во просториите на ТУ со ИПАРД.

Прашањата поставени на веб-страницата на ИПАРД Агенцијата се однесуваат на јавниот повик 01/2023 за мерките 1 и 7 од ИПАРД Програмата 2021-2027. Најчесто поставуваните прашања се поврзани со приоритетните сектори, дали фотоволтаиците се подобри како трошок, каде да се најде комплетот за аплицирање, кој е прифатлив да аплицира и кои се прифатливите инвестиции, прашања за обновливи извори на енергија, прифатливи трошоци за сите три мерки и многу други прашања поврзани со мерките од ИПАРД Програмата.

Прашањата и одговорите поставени од заинтересираните страни, преку е-пошта и на организираните настани, се објавуваат на веб-страниците на ТУ со ИПАРД и ИПАРД Агенцијата.

3. Ажурирање на интернет страната на ИПАРД Програмата (www.ipard.gov.mk)

Веб-страницата www.ipard.gov.mk редовно и континуирано се ажурира со информации и новости во врска со јавните повици, инфо деновите, нацрт-верзијата на ИПАРД 3 Програмата, брошури, упатства и многу повеќе корисни информации.

Најавите за информативните и едукативните денови беа објавувани континуирано за време на јавниот повик. Новите упатства во врска со мерките 1 и 7 се објавени на веб-страницата.

Во периодот од мај до декември 2023 година, веб-страницата обезбедува статистика за сообраќајот. Статистиката ги евидентира следните податоци, имено:

- Корисници на веб-страницата 55.930
- Нови корисници 51.107,
- Вкупно прегледи на страницата 1.327.044.

Веб-страницата ја посетуваат многу заинтересирани страни од различни земји, од нашата земја, земји од регионот и пошироко.

Веб-страницата <http://ipard.gov.mk/mk/pocetna/> редовно се ажурира со информации, најави и новости поврзани со активностите за спроведување на ИПАРД Програмата 2021-2027.

5. Финансиски табели кои ги покажуваат трошоците на Унијата, националните и вкупните трошоци по мерка и сектор

Табела 26: Финансико спроведување на ИПАРД Програмата 2021-2027

	Сектор	Одобрени		Исплатени	
		Вкупно јавни трошоци	ЕУ придонес	Вкупно јавни трошоци	ЕУ придонес
М1	Сточарско производство	3.825.155	2.868.867	306.009	229.507
	Растително производство	10.569.803	8.180.980	60.741	45.556
	Рибарство и аквакултура	627.408	62.741	0	0
	Останати производи од Анекс 1	1.911.059	1.458.249	0	0
	Преработка на фарма	0	0	0	0
	Производство на енергија од обновливи извори	0	0	0	0
М3	Млечни производи	0	0	0	0
	Месни производи	0	0	0	0
	Преработка на овошје и зеленчук	0	0	0	0
	Мелнички производи	0	0	0	0
	Растителни и животински масти и масла	0	0	0	0
	Винарство	0	0	0	0
	Производство на енергија од обновливи извори	0	0	0	0
М7	Алтернативно земјоделско производство	532.926	399.695	0	0
	Преработка на алтернативно земјоделско производство	279.640	209.730	0	0
	Производство на храна и пијалоци	0	0	0	0
	Производство на непрехрамбени производи	3.754.421	2.883.315	507.679	380.759
	Развој на занаетчиство	0	0	0	0
	Поддршка на услуги за руралната популација	1.639.755	1.229.817	345.919	259.439
	Поддршка на услуги за земјоделството	646.981	485.236	0	0
	Промоција на рурален туризам	3.517.908	2.638.431	177.651	133.238
Производство и продажба на енергија од обновливи извори	0	0	0	0	
М9	Комитет за следење				
	Кампања за информирање и публицитет	542.829	526.697	3.540	3.010
	Евалуација на Програмата				
	Поддршка за други мерки				
Вкупно		26.681.953	20.356.978	1.401.540	1.051.509

Извор: Табели со показатели за следење и евалуација на ИПАРД 3, 2024

Табела 27: Годишни исплати кон корисници во 2024

Мерка	ЕУ придонес	Национален придонес	Приватен придонес	Вкупно трошоци
Мерка 1	275.063	91.688	116.428	483.179
Мерка 3	0	0	0	0
Мерка 7	773.436	257.812	1.282.992	2.314.240
Мерка 9	3.010	531	0	3.541
Вкупно	1.051.509	350.031	1.399.420	2.800.960

Извор: Табели со показатели за следење и евалуација на ИПАРД 3, 2024

Табела 28: Кумулативни исплати кон корисници

Мерка	ЕУ придонес	Национален придонес	Приватен придонес	Вкупно трошоци
Мерка 1	275.063	91.688	116.428	483.179
Мерка 3	0	0	0	0
Мерка 7	773.436	257.812	1.282.992	2.314.240
Мерка 9	3.010	531	0	3.541
Вкупно	1.051.509	350.031	1.399.420	2.800.960

Извор: Табели со показатели за следење и евалуација на ИПАРД 3, 2024

Табела 29: Финансиски перформанс (јавни трошоци (ЕУ + национални трошоци) во однос на последно одобрен финансиски план на Програмата²)

Мерка	ЕУ придонес (А)	Национален придонес	ВЈТ	ИПАРД Програма финансиски план (ЕУ придонес) (Б)	Финансиски перформанс (А/Б)
Мерка 1	275.063	91.688	366.751	29.150.000	0,94 %
Мерка 3	0	0	0	26.030.000	0,00 %
Мерка 7	773.436	257.812	1.031.248	26.250.000	2,95 %
Мерка 9	3.010	531	3.541	2.470.000	0,12 %
Вкупно	1.051.509	350.031	1.401.540	83.900.000	1,25 %

Извор: Табели со показатели за следење и евалуација на ИПАРД 3, 2024

² Последен финансиски план на Програмата е одобрен со 2^{ра} модификација на Програмата со одлука на Комисијата Ц(2024) 4519

6. Координација на ИПАРД фондовите со национални фондови, други ИПА компоненти, МФИ и донаторска поддршка

а. Механизми и активности за координација на ИПАРД

Следните органи и одговорни тела се назначени за управување и спроведување на ИПАРД Програмата 2021-2027:

- Управувачката структура е задолжена за задачите за финансиско управување со помошта во рамките на ИПА, под одговорност на НАО (одговорности наведени во член 7 од Секторскиот договор).
- Главните функции и одговорности на Телото за управување со ИПАРД се наведени во член 8 од Секторскиот договор и се фокусираат на следење, евалуација, известување, координација и публицитет на Програмата ИПАРД.
- ИПАРД Агенцијата (одговорности наведени во член 9 од Секторскиот договор) ги извршува сите задачи поврзани со извршување на плаќањата до крајните корисници.

Координацијата помеѓу горенаведените структури се реализираше првенствено преку работната група, формирана од министерот со членови од ТУ со ИПАРД, Секторот за рурален развој на МЗШВ, ИПАРД Агенција, како и НАО и Управувачката структура. Работната група имаше состаноци во текот на целиот период на известување за овој извештај.

б. Комплементарност на ИПАРД помошта со национално финансирање

За да се обезбеди комплементарност на ИПАРД помошта со националното финансирање и да се избегнат какви било преклопувања помеѓу националната програма за финансиска поддршка на руралниот развој и ИПАРД Програмата 2021-2027, беа преземени следниве мерки:

- Министерот формираше работна група (членови од ТУ со ИПАРД, Секторот за рурален развој на МЗШВ, ИПАРД Агенција и повремено НАО/УС) за решавање на ова прашање и избегнување на какво било преклопување помеѓу ИПАРД и националната програма за рурален развој (НРРП). Работната група ги разгледува мерките на НРРП, видовите корисници, поддржаните производствени сектори и видовите инвестиции секоја година пред да се објави јавниот повик во рамките на НРРП.
- Нацрт НРРП (годишната програма) е разгледана од ТУ со ИПАРД, препорачувајќи кои мерки/подмерки можат да се спроведат, избегнувајќи преклопување со ИПАРД.
- Во рамките на процедурите на ИПАРД Агенцијата (Сектор за одобрување на плаќања), постои листа за проверка што ја елиминира можноста корисник на ИПАРД во минатото да користел финансиска помош за слична мерка/активност во рамките на НРРП.

Овие активности ја спречуваат можноста за финансирање на исти видови инвестиции од двете програми и овозможуваат заштеда на средства од националниот буџет и користење на доделените средства од ИПАРД Програмата. Во исто време, се подобри соработката помеѓу ТУ со ИПАРД и Секторот за рурален развој, особено во процесот на планирање на мерките финансирани од националната програма, со цел да се избегне преклопување на мерките за финансирање на инвестициите. Ваквите подобрени услови и спроведените препораки доведоа до надминување на ревизорските наоди (системска ревизија на Ревизорското Тело во 2017 година) поврзани со комплементарноста помеѓу програмите.

с. Комплементарност на ИПАРД помошта со останатите ИПА компоненти

И раководителот на ТУ со ИПАРД и директорот на ИПАРД Агенцијата се номинирани членови на Комитетот за следење на ИПА и редовно учествуваат на заедничките состаноци.

Секторот за ЕУ на МЗШВ е одговорен за следење на договорите поврзани со друга ИПА поддршка доделена за секторите за земјоделство и рурален развој и затоа е одговорен за вкрстена проверка на можното преклопување во случаи на барање од страна на ТУ со ИПАРД и ИПАРД Агенцијата. Секторот за ЕУ на МЗШВ ги вклучува и ТУ со ИПАРД и ИПАРД Агенцијата во процесот на планирање на ИПА помошта во најголема можна мера, со цел да се избегне какво било потенцијално преклопување помеѓу проектните активности и оваа Програма и да се насочи помошта кон дополнување на активностите од оваа Програма.

d. Комплементарност на ИПАРД поштта со останати МФИ и донаторска поддршка

Координацијата помеѓу инструментите за помош на донаторите и ИПА се базира на интеграција на функцијата за координација во рамките на Минстарството за европски прашања под раководство на НИПАК. Во исто време, НИПАК е назначен од Владата како одговорен за координација на странската помош.

Во однос на МФИ, НАО делува и како државен советник во Министерството за финансии, кое го координира користењето на средствата на МФИ.

7. Заклучоци од спроведувањето во 2023 и 2024 година

Голем број барања и интерес за инвестиции во рамките на ИПАРД Програмата 2021-2027. Бројот на барања поднесени на јавните повици 01/2023, 01/2024 и 02/2024 достигна 1.403 (барајки 114.549.428 евра придонес од ЕУ). Бараниот износ за поддршка за сите примени барања досега го надмина расположливиот буџет за програмскиот период 2021-2027. Оваа ситуација укажува дека македонските рурални средини имаат голема потреба од инвестиции. За да се задоволат инвестициските потреби, треба да се акредитираат дополнителни мерки во Програмата.

Високиот интерес и бројот на поднесени барања, недостатокот на персонал за одобрување на барањата во Агенцијата и бавниот процес на обезбедување референтни цени, значително го **забавуваат процесот на одобрување на барањата.**

Со оглед на фактот дека последниот повик за ИПАРД 2 за мерка 1 беше во 2020 година, податоците за референтните цени во Агенцијата беа застарени. Ажурирањето на референтните цени беше направено со податоци за цените добиени на повикот од 01/2023. ИПАРД Агенцијата воведо „**комисија за евалуација на референтни цени**“. До април 2025 година (две години од спроведувањето на ИПАРД 3 и 4 јавни повици), членовите на Комисијата за евалуација обработија 45 барања (43 градежни работи и 2 специфична опрема). Пред примената на оваа постапка, просечниот период за одговор од Бирото за судски вештачења во 2020 година беше 150 дена и 85 дена во 2021 година. Со примена на оваа постапка, се надминати долгите рокови за добивање одговор од Бирото за судски вештачења и контактираните добавувачи преку истражување на пазарот, со што значително се забрза работата на Агенцијата.

Доброто познавање и информираноста за можностите што ги нуди програмата ИПАРД 2021-2027 меѓу потенцијалните корисници придонесе за голем број барања. Високото ниво на свест за можностите што ги нуди Програмата и познавањето на нејзините критериуми и детали, во голема мера се должи на средбите лице в лице со потенцијалните корисници, пред објавувањето на јавните повици, овозможувајќи им на потенцијалните корисници однапред да добијат сигурни и квалитетни информации за Програмата. Спроведување на посеопфатна и темелна јавна кампања со која ќе бидат вклучени ТУ со ИПАРД, ИПАРД Агенцијата, АПРЗ и други засегнати страни (здруженија на земјоделци, консултанти, претставници од технички тела) е планирано за 2025 година.

Координацијата меѓу ИПАРД структурите може да се подобри, особено во однос на размена на податоци меѓу ИПАРД Агенцијата и ТУ со ИПАРД, неопходни за цели на следење и евалуација. Предвиденото воспоставување систем за електронска обработка на барањата во Агенцијата ќе предизвика подобрување на процесот на размена на податоци, следење и евалуација и известување, имајќи предвид дека ќе овозможи пристап само за читање до системот на Агенцијата за други структури за управување со ИПАРД.

АНЕКС 1:

Табели со показатели за следење и евалуација на ИПАРД Програмата 2021-2027

Состојба: 31.12.2024